

ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΕΙΡΑ ΟΜΙΛΙΩΝ ΕΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΩ ΕΛΛΑΔΟΣ

1

**Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ
ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ 1 ΕΘΝΙΚΟΝ ΘΕΜΑ**

**ΟΜΙΛΙΑ ΓΕΝΟΜΕΝΗ
ΤΗΝ 12ΗΝ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1964
ΕΝ ΤΩΙ ΕΜΠΟΡΙΚΩΙ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΙ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΩΙ ΚΑΒΑΛΑΣ**

**ΥΠΟ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΟΓΙΑΤΖΗ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗΙ ΣΧΟΛΗΙ
ΚΑΙ ΕΝ ΤΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1964**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

‘Η Ανωτάτη Σχολή Βιομηχανικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης ἀπὸ ἐτῶν δργανώνει εἰς Θεσσαλονίκην σειρὰν διμιλιῶν μὲ γενικὸν κατὰ κανόνα καὶ συγκοινωνένον θέμα, τὸ διοῖον οἱ ἑκάστοτε διμιληταὶ ἀναλύοντες εἰς τὰ ἐπὶ μέρον τμῆματα.

‘Η Σχολὴ ἔχουσα παραλλήλως ὅπ’ ὅψει τῆς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν δίψαν πρὸς μάθησιν τῶν κατοίκων καὶ τῆς ἐνδοχώρας ἔθεωρησεν ὡς βασικὸν μέλημα τῆς νὰ συμβάλῃ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τοῦτο καὶ ἀπεφάσισε τὴν δργάνωσιν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1963-64 σειρὰν διμιλιῶν καὶ εἰς πόλεις τῆς ἄνω Ελλάδος¹, συντελοῦσα οὕτω διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ τῆς εἰς τὴν περιφερειακὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν.

‘Η προαγωγὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, καὶ δὴ τῶν μακρὰν τοῦ κέντρου ἀγωνιζομένων περιφερειῶν, τῶν ἄπειρα δσα, τὰ πλεῖστα προσφερούσῶν εἰς τὸν γενικὸν μόχθον καὶ εἰς τὸν πλοντισμὸν τῶν πηγῶν δημιουργίας τοῦ ἔθνους εἰσοδήματος, δφείλει νὰ εἰναι κύριον ἔργον τῶν Κυβερνήσεων καὶ, παρὰ τῇ φροντίδι αὐτῶν, ὑποχρέωσις καὶ τὸν πνευματικῶν ιδρυμάτων καὶ ιδιαιτέρως τῶν ἀνωτάτων οἰκονομικῶν ἐκπαιδευτικῶν ίδρυμάτων.

Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δὲν ἐπιτυγχάνεται, δταν ἡ μοχθοῦσα ἐπαρχία εἰναι καθυστερημένη. Περιφερειακὴ ἀνάπτυξις καὶ ἐκπολιτισμὸς εἰναι βασικαὶ προϋποθέσεις διὰ νὰ καταστῇ μία χώρα οἰκονομικῶς προηγμένη. Οὕτω ἡ ὑπὸ ἀνάπτυξιν συνεχῶς ενδιακομένη Ελλὰς ἀπαιτεῖ ἀπὸ δλας τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους τὴν πᾶσαν προσπάθειαν διὰ τὴν περιφερειακήν, πρωτίστως, ἀνάπτυξιν καὶ εἰς τρόπον ὥστε οὐδεμία νὰ υπάρχῃ διαφορὰ μεταξὺ Κέντρου καὶ ἐπαρχίας, κριτήριον καὶ χαρακτηριστικὸν τῶν προηγμένων οἰκονομιῶν, εἰς τὰς δύοις θέματας «Περιφερειακὴ ἀνάπτυξις» οδημῶς ὑφίσταται.

“Οθεν, μέλημα στοιχειῶδες, συμπλήρωμα ἀπαραίτητον τοῦ εἰς τὴν Σχολήν μας διεξαγομένου διδακτικοῦ καὶ ἐπιστημονικῆς ἔρεωντος ἔργου, ἐκρίθη, δτι δφείλει νὰ εἰναι καὶ ἡ ἔξόρμησις καὶ ἀμεσος ἐπικοινωνία τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς — Σχολῆς ἐγκατεστημένης εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἄνω Ελλάδος ὡς κατ’ ἔξοχὴν ίδρυματος Ανωτάτης Οἰκονομικῆς Παιδείας — μετὰ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων αὐτῆς. Οἱ καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς ἀναπτύσ-

1. Ἐπικρατήσασα ἡδη διάκρισις: Κάτω, Μέση, “Ανω Ελλάς (Θράκη — Μακεδονία — Θεσσαλία — Ήπειρος).

σουν ἐπὶ τόπου ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ καὶ γενικωτέρου ἀκροατηρίου θέματα — προβλήματα ἀπασχολοῦντα καθημερινῶς καὶ ἔξαντλητικῶς τὴν ἐνδοχώραν. Ἐπακολούθει εὐρυτάτη συζήτησις, παρατηρήσεις, ἀνταλλαγὴ γνωμῶν, συνάγονται πορίσματα καὶ χαράσσεται συγκεκριμένη καὶ ἡ ἐνδεδειγμένη γραμμὴ ἐπιδιώξεων. Ἡ Σχολὴ ὥφελεῖ καὶ ὥφελεῖται, αἰσθάνεται δτὶ ἐκπληροῦ διλογικῆς τὸ χρέος τῆς ὡς μορφωτικοῦ ἰδρύματος καὶ συνεπῶς μεγαλυτέραν ἴκανοποίησιν καὶ ἡρεμωτέραν τὴν συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς τῆς.

Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν περιφέρειαν τῆς Πρωτευούσης τῆς ἁνω Ἑλλάδος, ἀπεφασίσθη πέροισι δύος ἀρχέσῃ ἀπὸ τὴν ἀκροαίαν περιοχὴν τῆς Θράκης καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Ἐπρογραμματίσθησαν καὶ ἐπραγματοποιήθησαν, οὕτω, τέσσαρες ὅμιλοι : δύο εἰς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν τὴν 4ην καὶ διην Ἀπριλίου 1964 μὲ διμιλητὰς τὸς τακτικοὺς καθηγητὰς κ. κ. A. Δαμασκηνίδην καὶ I. Ξηροτύρην καὶ μὲ θέματα ἀντιστοίχως «Ἐθνικὴ παραγωγή, ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἴσος ὄγκος πληρωμῶν» καὶ «Ωφέλεια καὶ ζημία ἐκ τῆς ἀναπτυξεως τοῦ τεχνικοβιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ» καὶ ἐτεραι δύο εἰς τὴν Καβάλαν τὴν 11ην καὶ 12ην Ἀπριλίου 1964 μὲ διμιλητὰς τὸς τακτικοὺς καθηγητὰς κ. κ. B. Βογιατζῆν καὶ Ὁρ. Στεφανόπουλον καὶ μὲ θέματα ἀντιστοίχως «Ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις τὸ ὑπὸ ἀριθ. 1 Ἐθνικὸν θέμα» καὶ «Τὰ σύνεργα τῆς ζωῆς». Αἱ δυμίλαι δημοσιεύονται αὐτοτελῶς καὶ κεχωρισμένως ἐκάστη.

Ἡ Σχολὴ θὰ πραματοποιήσῃ καὶ ἐφέτος δύοις δύμιλαις — ἐπαφὰς μὲ τὴν ψπαιθρὸν εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Βορείου Ἑλλάδος καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ ἀκολούθως δημοσιευμένη δύμιλα τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεωρητικῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας κ. B. Βογιατζῆ «Ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις τὸ ὑπὸ ἀριθ. 1 Ἐθνικὸν θέμα», ἡ γενομένη εἰς Καβάλαν τὴν 12ην Ἀπριλίου 1964 εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐκεῖ ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, ἔκλεισε τὴν σειρὰν τῶν δύμιλων αὐτῶν τοῦ παρελθόντος ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους. Τὸ θέμα τοῦτο τῆς δυμίλαις τοῦ καθηγητοῦ κ. Βογιατζῆ, πάντοτε ἐπίκαιον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα, ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἀκροατήριον τῆς ἐμπορικωτάτης καὶ ὀραιοτάτης πόλεως τῆς Καβάλας, νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ αὐθόρμητα καὶ ἐγκάρδια χειροκροτήματα. Τοῦτο οὖ μόνον ἐπικροτεῖ τὸν εὐστοχὸν χειρισμὸν καὶ τὴν πλήρη κατοχὴν τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου συναδέλφου, ἀλλὰ καὶ μαρτυρεῖ τὸν πόθον καὶ τὴν δίψαν τῶν ὁργανώσεων καὶ κατοίκων τῶν πόλεων τῆς ἐνδοχώρας, διὰ τὸ προσφιλὲς τοῦτο εἰς αὐτοὺς θέμα, ἀφοῦ καὶ εἰς τὸ ἀπλοῦ ἀκονσμα τοῦ ἀκόμη ἡλεκτρούσονται καὶ τὸ αἰσθάνονται ὡσὰν βάλσαμον εἰς τὸν μεγάλον πόνον των, τὸν πόνον τῆς μοχθούσης, ἀνυπολογίστως προσφερούσης, ἀλλὰ καὶ διαρκῶς στεναζούσης ἐνδοχώρας μας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ
Κοσμήτωρ τῆς Σχολῆς

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1 ΕΘΝΙΚΟΝ ΘΕΜΑ *

Τὸ πρόβλημα τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι νέον διὰ τὰ προηγμένα κράτη, ἀλλ᾽ εἶναι νέον διὰ τὴν Ἑλλάδα. "Ισως ἵσως νὰ μὴν ὑφίστατο κανὶς καὶ ὡς πρόβλημα ἀκόμη, ἂν δὲν μᾶς τὸ ἔθετε ἡ σκληρὰ πραγματικότης. Ἡ οἰκονομία ἔχει ἴδιαν νομοτέλειαν. Οἱ νόμοι τῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι τόσον ἀκριβεῖς, δοσον οἱ φυσικοὶ νόμοι, δὲν εἶναι ἵσως καὶ τόσον ταχεῖς εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν· ἀναμένουν ὅπως καὶ ὑπομένουν ἐπ' ἀρκετόν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ τέλος ἐκδικοῦνται. Τὸ θλιβερὸν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι, διτὶ τὴν ζημίαν ἐκ τῆς ἐκδικητικότητος τῶν νόμων δὲν τὴν πληρώνουν οἱ παραβάται αὐτουργοὶ οὕτε καὶ οἱ συνεργοί, ἀλλὰ ἄλλοι οἱ τελείως ἀθῶι.

Κάθε οἰκονομικὸν πρόβλημα ἐπιδέχεται δύο λύσεις: μίαν βραχυχρόνιον καὶ μίαν μακροχρόνιον. Ἡ πρώτη εἶναι κοντόφθαλμη, εἶναι ἐπιπολαία, δὲν ἔρευνα τὸ πρόβλημα εἰς ὅλον του τὸ βάθος καὶ τὴν ἔκτασιν καὶ ἀποτελεῖ μίαν προσωρινὴν διέξοδον, ὅχι δμως λύσιν καὶ εἶναι αὐτή, τὴν ὅποιαν ὁ πολὺς κόσμος κατανοεῖ. Ἡ δευτέρα ἡ μακροχρόνιος εἶναι δυσκολωτέρα, ὁ πολὺς κόσμος δὲν τὴν διαισθάνεται κανὶς καὶ προϋποθέτει βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ προβλήματος. Ἡ βαθεῖα γνῶσις δμως προϋποθέτει ἔρευναν, ἡ ὅποια κατὰ κανόνα ἔλλειπεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ ἔρευνα συνεπάγεται δαπάνην. Ἡ ἔλλειψις τῆς ἔρευνης μᾶς ἡνάγκασε νὰ προτιμῶμεν ἐκάστοτε τὴν βραχυχρόνιον καὶ προσωρινὴν διέξοδον καὶ τὸ πρόβλημα ὡς τοιοῦτον ἔμεινεν ἄλυτον καὶ αἱ μακροχρόνιαι ἐπιδράσεις του ἐκ τῆς μὴ ἐπιλύσεως του ἐδημιούργουν δλας τὰς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις καὶ ἀνακατατάξεις εἰς τὴν ἐλληνικὴν οἰκονομίαν.

"Ολοι οἱ λαοὶ σήμερον ἀγωνίζονται διὰ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην, διὰ τὴν ἐλευθερίαν, διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν οἰκονομικὴν

* Τὴν δμιὰν αὐτὴν δίδω εἰς τὴν δημοσιότητα δπως ἀπηγγέλθη, χωρὶς νὰ μεταβάλλω οὕτε καὶ τὸν προσωπικόν της χαρακτῆρα, διότι πιστεύω διτὶ πᾶσα μεταβολή, ἀλλοιώνει ἐμμέσως καὶ τὴν ξωιάν της.

των πρόοδον. Κοινωνική δύμας δικαιοσύνη σημαίνει κάποιαν δικαιοτέραν σχετικῶς κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος.

Πῶς δύμας θὰ ἐπιτύχωμεν δικαιοτέραν κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ὅταν δὶ' ὅλων τῶν μέσων ἐπιτένομεν τὴν ὑπάρχουσαν ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν ἀνισότητα;

Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν σήμερον εἰς τὰς προηγμένας χώρας καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἴσορροπον ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων περιοχῶν, διότι μόνον κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας νὰ βελτιώσουν τὴν οἰκονομικὴν των κατάστασιν καὶ κοινωνικῶς νὰ ἀνέλθουν. "Οσον καθυστερημένη εἶναι μία περιφέρεια τόσον ὀλιγωτεραι δυνατότητες προσφέρονται διὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἄνοδον τοῦ πολίτου.

Φαντασθεῖτε ἔνα χωριό, εἰς τὸ ὅποιον πλὴν τῶν ἄλλων ζοῦν καὶ 2-3 ἵκανὰ ἄτομα μὲ ἀντίληψιν ἀνωτέραν τοῦ μέσου ὅρου. Ὁ κλῆρος τὸν ὅποιον διαθέτουν εἶναι μικρὸς καὶ τὰ ἀγροτεμάχια διεσπαρμένα εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, ὥστε καὶ ταῦτα, λόγω τῆς μικρᾶς των ἔκτασεως καὶ τῆς διασπορᾶς των, νὰ μὴ ἐπιδέχωνται καμίαν βελτίωσιν.

Πρὸς ποίαν κατεύθυνσιν, πρὸς ποῖον τομέα νὰ στρέψουν τὴν προσπάθειάν των καὶ νὰ διοχετεύσουν τὴν ἔχυλίζουσαν δραστηριότητά των; Αἱ γενικαὶ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὅποιας ζοῦν εἶναι τόσον ἀρνητικαί, τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τόσον χαμηλόν, ἡ ἀπουσία πάσης κρατικῆς ἀντιλήψεως τόσον γενική, ὥστε τὰ ἄτομα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀποφασίσουν ἡ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ χωριό των ἡ νὰ μείνουν καὶ νὰ συμπιέσουν μέσα των πᾶσαν ἀνήσυχαν καὶ νὰ ἀφομοιωθοῦν μὲ τοὺς ἄλλους χωρικούς. Τὸ χωριὸ δύμας, λόγω τῆς καθυστερημένης οἰκονομίας του δὲν ἀνέχεται τὴν διαφοροποίησιν, ἔστω καὶ τὴν πνευματικὴν τοιαύτην καὶ διὰ τοῦτο, ἡ μόνη λύσις εἶναι ἡ ἀφομοίωσίς των ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον μᾶζαν.

Ἐὰν φύγουν γεννᾶται τὸ ἐρώτημα ποῦ νὰ πηγαίνουν. "Η πλησιεστέρα πόλις, ἡ πρωτεύουσα τῆς περιφερείας, λόγω τῆς καθυστερημένης οἰκονομίας τῆς περιοχῆς, εἶναι ἔνα μικρότερον ἡ μεγαλύτερον ἀστικὸν κέντρον μὲ κακίστην κοινωνικὴν διάρθρωσιν, μὲ ὑπερεπαγγελματισμόν, μὲ ὑπερπαρασιτισμόν, ὁ ὅποιος διὰ νὰ συντηρηθῇ ἀπομαζᾶ καταναλωτὰς καὶ παραγωγούς. Τὰ ἀνήσυχα λοιπὸν αὐτὰ ἄτομα παραμένοντα εἰς τὸ ἀστικὸν αὐτὸ τὸ κέντρον θὰ ἔχειροτεύρευον τὴν ἥδη ὑπάρχουσαν δυσμενεστάτην κοινωνικὴν διάρθρωσιν καὶ θὰ ἐμείουν τὸ χαμηλὸν ἥδη, λόγω

τοῦ ὑπερεπαγγελματισμοῦ, εἰσόδημα τῶν ἄλλων στρωμάτων. Ἡ ὡφέλεια τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὴν παραγωγικὴν συμβολὴν αὐτῶν τῶν ἀτόμων εἰς τὸ χωριό μὲν θὰ ἦτο ἐλαχίστη εἰς τὴν πόλιν δὲ μηδαμινή ἢ μᾶλλον ἀρνητική. Θὰ ἐπανέλθω ἐπ' αὐτοῦ.

Σήμερον τὸ ἔθνικὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα τοῦ "Ἐλληνος ἀνέρχεται εἰς 400 περίπου δολλάρια τὸ ἔτος. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προστρέχωμεν εἰς στατιστικὰ δεδομένα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πεῖρα μας γνωρίζομεν ὅτι αὐτὰ τὰ 400 δολλάρια εἶναι ἀνισα κατανεμημένα. Ὅπάρχουν περιφέρειαι, ὅπου τὸ εἰσόδημα εἶναι 60-70 δολλάρια, ὅπως καὶ ἄλλαι ὅπου τὸ εἰσόδημα εἶναι ἀνώτερον τῶν 400 δολλαρίων. Ἡ διοίκησις Πρωτευούσης ἔχει εἰσόδημα πολλαπλάσιον τοῦ 400 ποὺ ἀποτελεῖ τὸ μέσον εἰσόδημα. Εἰς ὅλα τὰ κράτη ὑπάρχουν περιφερειακαὶ διαφοροποιήσεις, ἀλλὰ οὐδαμοῦ ὑπάρχουν τόσον μεγάλαι ἀντιθέσεις. Ὡρισμέναι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἐνθυμίζουν ἀσιατικὰς καὶ ἀφρικανικὰς καθυστερημένας περιοχὰς μὲ τὰ ἔηρά, χωρὶς τὴν στοιχειώδη ἀνεσιν χωριά των καὶ ὡρισμέναι, ὅπως ἡ Πρωτεύουσα ἐνθυμίζουν Πρωτευούσας δυτικοευρωπαϊκῶν κρατῶν, ὅπου τὸ ἔθνικὸν των εἰσόδημα πλησιάζει τὰ 1250-1300 δολλάρια. Δηλαδὴ ἡμεῖς μὲ τὸ δλιγώτερον τῶν 400 δολλαρίων ἔθνικὸν κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα ἔχομεν πρωτεύουσαν, ἡ ὁποία εἰς ὡρισμένα σημεῖα ὑπερβάλλει τὰς πρωτευούσας τῶν κρατῶν, ποὺ ἔχουν κατὰ κεφαλὴν ὑπερτριπλάσιον εἰσόδημα. Ἀντιλαμβάνεσθε πόσο μεγάλη πρέπει νὰ εἶναι ἡ περιφερειακὴ ἀνισότης διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἔχῃ ἡ πρωτεύουσά μας τὴν ἐμφάνισιν ποὺ ἔχει;

Δὲν ἡμπορῶ νὰ ἀποφύγω τὸν πειρασμόν, ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναφέρω ἔνα γεγονός τὸ ὄποιον μοὶ ἐπροξένησεν τεραστίαν ἐντύπωσιν. Τὸ ἀνέφερα καὶ εἰς ἄλλας ὁμιλίας μου. Πρὸιν ἀπὸ μερικὰ χρόνια ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο φίλοι μου Γερμανοὶ οἰκονομολόγοι Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου. Συνηγγένημεν εἰς Ἀθήνας. Περιῆλθον τὸ κέντρον, τὰς ἔξοχὰς καὶ τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅταν εἰς ἔρωτησίν των τοὺς ἐπληροφόρησα, ὅτι τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα τοῦ "Ἐλληνος μόλις πλησιάζει τὰ 300 δολλάρια, ὅσον ὑπελογίζετο τότε, μοῦ ἀπήντησαν μὲ κάποιαν ἔκπληξιν, ὅτι ἀπὸ ὅσα εἶδον τουλάχιστον εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι τὸ εἰσόδημα τοῦ "Ἐλληνος πρέπει νὰ εἶναι ἵσον, ἀν δχι καὶ ὑψηλότερον τοῦ δυτικοευρωπαίου. Τοὺς συνέστησα νὰ περιέλθουν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατόπιν εἰς νεωτέραν μας συνάντησιν εἰς Θεσσαλονίκην θὰ συζητήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Οὕτω καὶ ἐγένετο.

Περιῆλθον τὴν Πελοπόννησον, τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, τὴν

"Ηπειρον καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν. Εἰς νεωτέραν μας συνάντησιν μοῦ εἴπον δτι αὐτό, ποὺ εἶδον εἶναι καταπληκτικόν. Εἰς ούδεμίαν περιοχὴν τοῦ πολιτισμένου κόσμου παρατηρεῖται τόση διαφορά, τόση ἀνισότης εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν μεταξὺ τῶν διαφόρων περιφερειῶν τῆς αὐτῆς χώρας, δση μεταξὺ τῆς περιοχῆς τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν λοιπῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας. Δὲν πρόκειται μόνον περὶ περιφερειῶν, αἱ δποῖαι ἐκ φύσεως εἶναι πτωχαὶ καὶ ἐπομένως ἔχουν ἀνάγκην μεγαλυτέρων φροντίδων, ἀλλὰ καὶ περὶ περιφερειῶν, αἱ δποῖαι παρουσιάζουν ὅλα τὰ δεδομένα τῆς ταχείας ἀναπτύξεως καὶ δμως παραμένουν εἰς καθυστερημένην κατάστασιν πρὸς ζημίαν τόσον αὐτῶν τῶν ἴδιων, δσον καὶ δλοκλήρου τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἐσεῖς οἱ μορφωμένοι, μοῦ εἴπον, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔξετάσητε ποῖον εἶναι τὸ αἴτιον αὐτῆς τῆς τεραστίας διαφορᾶς μεταξὺ Πρωτευούσης καὶ λοιπῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας, διότι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔζησεν ὑπὸ ἀποικιακὸν ζυγὸν—δπως πλεῦσται χῶραι τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας—ὅπου ἡ μητρόπολις προῆγε μόνον μίαν πόλιν καὶ μάλιστα ἐκείνην, εἰς τὴν δποίαν ἐγκαθίσταντο αἱ ἀρχαὶ μὲ τοὺς καθαροαίμους ἀρίους πολίτας της, ἐνῷ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, δπου διέμενον οἱ μελαψοὶ ιθαγενεῖς, ἡ μητρόπολις διήνοιγεν δρόμους καὶ ἀνελάμβανε διάφορα ἔργα μόνον ἔφ' δσον ἔξυπηρέτουν ταῦτα τὴν ἀποικιακὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἀντιθέτως, ἐσεῖς, μοῦ εἴπον, ἔχετε 130 ἑτῶν περίπου ἐλεύθερον βίον καὶ δὲν δικαιολογεῖται κατ' οὐδένα τρόπον μία εἰς τοιαύτην ἔκτασιν ἀνισόρροπος ἔζελιξις. Καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς δτι γειτονεύετε μὲ τοὺς τρεῖς βορείους γείτονας, οἱ δποῖοι καταβάλλουν τεραστίας θυσίας, θὰ ἐλέγαμεν θυσίας αἴματος, διὰ νὰ ἀναπτύξουν ὅλας τὰς περιοχάς των καὶ δχι μόνον τὴν πρωτεύουσάν των.

Οι οἰκονομολόγοι διακρίνουν τὰς οἰκονομικὰς δραστηριότητας ἀνάλογα πρὸς τὴν κλασσικὴν διάκρισιν τῶν τριῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἔδαφος, κεφάλαιον καὶ ἔργασία, εἰς τοὺς τρεῖς κατωτέρω τομεῖς:

Ο πρῶτος (πρωτογενῆς) τομεὺς περιλαμβάνει παραγωγὴν ἔξηρτημένην κατὰ κύριον λόγον ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ ἡ ὑψωσις τῆς παραγωγικότητος εἰς τὸν τομέα αὐτὸν προσδιορίζεται διὰ τῶν παραγόντων τῆς βιολογικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν δποίων ἡ ὠριμότης ἀπαιτεῖ χρόνον. Οι κλάδοι ποὺ περιλαμβάνονται εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν εἶναι ἡ γεωργία, κτηνοτροφία, ἄλιεία, δασοκομία, κηπουρικὴ καὶ ἄλλοι παρεμφερεῖς.

Εἰς τὸν δεύτερον (δευτερογενῆ) τομέα ὑπερτερεῖ ἡ ἔνταξις ἐμ-

πραγμάτου κεφαλαίου (μηχαναί, κινητήρες, έργαλεῖα) καὶ ἡ ὑψωσις τῆς παραγωγικότητος προσδιορίζεται εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἀπὸ τοὺς τεχνικούς, μηχανικούς καὶ ὄργανωτικούς παράγοντας. Ὁ τομεὺς αὐτὸς τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς διακρίνεται περαιτέρω εἰς δευτερογενῆ παραγωγὴν κεφαλαιούχων ἀγαθῶν καὶ δευτερογενῆ παραγωγὴν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Οἱ κλάδοι, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸν δεύτερον αὐτὸν τομέα εἶναι: μεταποίησις, μεταλλεῖα, βιομηχανία, ἡλεκτρικὴ ἐνέργεια, οἰκοδομικαὶ ἐπιχειρήσεις, βιοτεχνία, τυπογραφεῖα.

Εἰς τὸν τρίτον (τριτογενῆ) τομέα ὑπερτερεῖ ἡ ἔνταξις ἀνθρωπίνης ἔργασίας (ἀνθρώπιναι δεξιότητες), τῆς ὅποιας ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ ἐπιτελῇ ἀτομικὰς συμβολὰς (ὑπηρεσίας). Ἡ ὑψωσις τῆς παραγωγικότητος εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ἔξαρτᾶται πρὸ παντὸς ἀπὸ ἀνθρωπίνους προσωπικὰς ἴκανότητας καὶ συμβολάς. Οἱ κλάδοι τοῦ τρίτου τομέως εἶναι: Τὸ ἐμπόριον (χονδρικὸν-λιανικόν), συγκοινωνίαι καὶ διαβιβάσεις, τράπεζαι καὶ ἀσφάλειαι, ἐνοικιάσεις κατοικιῶν, δημοσία διοίκησις μὲ τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας της, ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ κοινωνικὴ πρόνοια καὶ ὑγεία, ξενοδοχεῖα καὶ ἑστιατόρια, οἰκιακαὶ ὑπηρεσίαι κλ.π.

Εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς τομεῖς ἐντάσσονται δλα τὰ ἀτομαὶ οἰκονομίας, ἀλλὰ διὰ νὰ δύναται αὐτὴ ἡ οἰκονομία νὰ ἀποδώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ἔθνικὸν προϊὸν δῆλ. περισσότερον ἔθνικὸν εἰσόδημα καὶ ἔτοι νὰ μεγαλώσῃ τὸ μερίδιον ἐνὸς ἔκαστου ἐξ ἡμῶν, πρέπει μεταξὺ τῶν τριῶν αὐτῶν τομέων νὰ ὑπάρξῃ κάποια ἀναλογία, ἡ ὅποια δὲν εἶναι βεβαίως ἀπαξ διὰ παντὸς δεδομένη, ἀλλ' ἡ βαρύτης μὲ τὴν προϊοῦσαν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας μεταποίεται ἀπὸ τὸν ἕνα τομέα εἰς τὸν ἔτερον. Εἰς τὰς καθυστερημένας οἰκονομίας ἡ βαρύτης τῆς οἰκονομίας εὑρίσκεται εἰς τὸν πρῶτον τομέα δῆλ. εἰς τὴν γεωργίαν, ἀλιείαν μὲ δλους τοὺς συναφεῖς κλάδους. Πᾶσα ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας, συνεπάγεται καὶ μείωσιν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, δῆλ. μετατόπισιν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν εἰς τοὺς ἔτερους δύο τομεῖς καὶ ίδιως εἰς τὸν δευτερογενῆ κατ' ἀρχὰς τομέα τῆς βιομηχανίας μὲ τοὺς συναφεῖς κλάδους, ποὺ ἀνέφερα προηγουμένως. Ἡ τάσις αὐτὴ τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι γενική. Οὕτω εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ 50% καὶ πλέον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ 27% εἰς τὴν Γαλλίαν τὰ 22%, εἰς τὴν Ὀλλανδίαν τὰ 19% εἰς τὴν Γερμανίαν (Δυτικὴ) τὰ 14% εἰς τὸ Βέλγιον τὰ 12% καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α τὰ 12%

Θέλω δὲ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχήν σας, ἵνα μὴ νομισθῇ, δτὶ τώρα, ποὺ ἔμειώθη ὁ εἰς τὴν γεωργίαν ἀσχολούμενος πληθυσμὸς ἔμειώθη ἀντιστοίχως καὶ ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ, Τὸ ἐναντίον συνέβη. Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ηὔξηθη, διότι ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ὑπαιθρὸν εύνοϊκῶτεροι συνθῆκαι καθ' ὅσον ηὔξηθησαν εἰς ἔκτασιν οἱ κλῆροι, ἐπετεύχθη ὁ μονοτεμαχισμὸς κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἔχρησιμοποιήθησαν περισσότερα τεχνικὰ μέσα. Βεβαίως ἡ συμμετοχὴ τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, εἰς τὸ ἔγχωριον προϊόν, τὸ ὄποῖον σχηματίζεται ἀπὸ τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν τομέων, ἔχει μειωθῆ, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, δτὶ ἔχει αὐξηθῆ τεραστίως ἡ συμμετοχὴ τῶν δύο ἀλλων κλάδων. Οὕτω ἡ Ἀμερικὴ μὲ τοὺς 12 κατοίκους της εἰς τοὺς ἑκατόν, ποὺ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν δὲν διατρέφει πλουσιοπαρόχως μόνον τὰ 190 περίπου ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων της, ἀλλὰ προβαίνει εἰς τεραστίας ἔξαγωγὰς καὶ δωρεὰς γεωργικῶν προϊόντων καὶ πάντως ἡ παραγωγὴ της εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα τῆς προπολεμικῆς τοιαύτης καίτοι προπολεμικῶς τὸ ποσοστὸν τῶν γεωργῶν της ἦτο περισσότερον τῶν 20%.

Τώρα ἐνῶ εἰς τὰς καθυστερημένας οἰκονομίας ἡ βαρύτης εὐρίσκεται εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγήν, ἀντιθέτως εἰς τὰς προηγμένας οἰκονομίας τὸ βάρος της εὐρίσκεται εἰς τὴν δευτερογενῆ τοιαύτην, δηλ. εἰς τὴν βιομηχανίαν μὲ τοὺς συναφεῖς της κλάδους, ὅπως τοὺς ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου. Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη, δτὶ ὁ τομεὺς αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ δίδει τὸν τόνον εἰς μίαν ἀνεπτυγμένην οἰκονομίαν, ἔχει τεραστίας δυνατότητας αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, ἀρκεῖ νὰ τὸν ἐφοδιάζωμεν ἐκάστοτε μὲ τὸ ἀπαιτούμενον μέγεθος ἔμπραγμάτου κεφαλαίου, ἀκόμη δὲ εἶναι καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει μεγάλας δυνατότητας ἀπορροφήσεως ἔργατικῶν χειρῶν, ἀρκεῖ νὰ εἶναι αὗται σχετικῶς ἔξειδικευμέναι. "Αλλωστε ἡ ἀνάπτυξί του ἔξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος πλὴν τοῦ κεφαλαίου καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς ἔξειδικεύσεως τῶν ἔργατικῶν χειρῶν καὶ πλεῖσται προσπάθειαι ἔκβιομηχανίσεως ματαιοῦνται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐλλείψει τῶν ἔξειδικευμένων ἔργατικῶν χειρῶν.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, δταν ὅμιλοῦμεν περὶ δευτερογενοῦς παραγωγῆς δηλ. βιομηχανίας μὲ τοὺς συναφεῖς της κλάδους, σκεπτόμεθα τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς, διότι ὅλη ἡ ὑπόλοιπος Ἑλλὰς στερεῖται βιομηχανίας καὶ ὅπου ὑπῆρχε τοιαύτη ἔστω καὶ περιωρισμένη (Θεσσαλονίκη-Βόλος) δὲν κατώρθωσε νὰ ἔξειλιχθῇ, ἀπὸ λόγους ἀναγομένους οὐχὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ

εις τὴν διοίκησιν. Σκεφθῆτε δτι τὰ 75% τῶν εἰσπράξεων τῶν δημοσίων ἐσόδων προέρχονται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης, δτι ἐπὶ 690 ἡμεδαπῶν ἑταῖρειῶν αἱ ὁποῖαι ἐδήλωσαν φορολογικὸν εἰσόδημα κατὰ τὸ 1960 τὰ 85% εἶναι ἐγκατεστημέναι εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ μόνον τὰ 15% εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν 227 ἀλλοδαπῶν ἑταῖρειῶν αἱ 215 δηλ. τὰ 95% εἶναι ἐγκατεστημέναι εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ μόνον 12 ἦτοι τὰ 5% εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Θέλετε δὲ νὰ λάβητε μίαν ἰδέαν διὰ τὸ δηλωθὲν ὑπ᾽ αὐτῶν (ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν) εἰσόδημα; Τὰ 90% τοῦ δηλωθέντος εἰσοδήματος προέρχονται ἀπὸ τὰς ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ ἑταῖρείας. Τώρα ἀντιλαμβάνεσθε, ὅστε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, δτι ὁ τομεὺς, ποὺ παρουσιάζει ἀπεριορίστους δυνατότητας ἀπορροφήσεως ἔργατικῶν χειρῶν, ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνύπαρκτος εἰς τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα πλὴν τῆς Ἀττικῆς.

Ο τρίτος τομεὺς ἡ ἡ τριτογενῆς παραγωγῆ, εἰς τὸν ὅποῖον περιλαμβάνονται, ὅπως εἴπα πρὸ διλίγου, αἱ μεταφοραὶ καὶ αἱ τηλεπικοινωνίαι, τὸ ἐμπόριον, αἱ τράπεζαι, αἱ ἀσφάλειαι, τὸ κράτος μὲ δλας του τὰς πάσης φύσεως ὑπηρεσίας, τὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα, ξενοδοχεῖα, ἑστιατόρια καὶ ἐν γένει δλαι αἱ ἄλλαι ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουν κάποιο εἰσόδημα, ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα τῶν δύο ἀλλων τομέων. Ο τομεὺς ὅμως αὐτὸς εὑρίσκεται εἰς ἀμεσον σχέσιν μὲ τοὺς δύο ἀλλους, ἀλλ’ ἴδιως μὲ τὸν δεύτερον τομέα. “Οσον μεγαλύτερον καθίσταται τὸ ποσοστὸν τοῦ τομέως τῆς βιομηχανίας μὲ τοὺς συναφεῖς τῆς κλάδους εἰς τὸ ἔθνικὸν προϊόν, τόσον περισσότερον δύναται νὰ ἀναπτύσσεται καὶ ὁ τρίτος τομεὺς καὶ νὰ δίδῃ ἀπασχόλησιν εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀτόμων.

Ἐδῶ, πρὶν προχωρήσωμεν παρακάτω, πρέπει νὰ κάμωμεν μερικὰς σκέψεις σχετικὰ μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας. Η Ἑλληνικὴ γεωργία, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ τὰ 50% καὶ πλέον τοῦ πληθυσμοῦ μετέχει κατὰ 28% εἰς τὸ ἐγχώριον ἔθνικὸν προϊόν. Ο τρίτος τομεὺς μετέχει εἰς τὸ ἔθνικὸν προϊόν κατὰ 44%. Γνωρίζω πόσον κουράζουν οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ ποσοστὰ εἰς μίαν ὅμιλαν ἀπευθυνομένην εἰς τὸ εὐρύτερον κοινόν. Καλὸν εἶναι νὰ διατηροῦμεν τοὺς πολλοὺς ἀριθμοὺς μόνον δι’ ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ τοὺς ἀποφύγωμεν τελείως. Φροντίζω δσον εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς ἀποφεύγω ἡ καὶ ὅπου τοὺς χρησιμοποιῶ νὰ τοὺς ἐκγενικεύω καὶ νὰ τοὺς συσχετίζω μὲ ἄλλα μεγέθη διὰ νὰ καθίστανται περισσότερον νοητοί.

Ἐπει λοιπὸν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν 28% ἐκ τοῦ ἐγχωρίου

προϊόντος, τὸ διποῖον, προέρχεται ἀπὸ τὴν γεωργίαν καὶ τοὺς συναφεῖς τῆς κλάδους καὶ ἔτερων 28% τὰ διποῖα προέρχονται ἀπὸ τὸν δεύτερον τομέα δῆλο. τὴν βιομηχανίαν καὶ τοὺς συναφεῖς τῆς κλάδους, ὑπολείπονται 44% τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος διὰ τὸν τρίτον τομέα. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἔλαβον ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα, ποὺ ὑπέβαλε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἰς τὸν Ὀργανισμὸν Εύρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας πρὸ διετίας.

Εἶπα λοιπὸν ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ 72% (28 σὺν 44) τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος προέρχονται ἀπὸ τοὺς δύο τελευταίους τομεῖς. Τὰ ποσοστὰ αὐτὰ βεβαίως διαφέρουν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν καὶ τοῦτο ἀναλόγως τῶν διαφόρων συνθηκῶν, ἀλλὰ πάντως ὁ τομεὺς τῆς βιομηχανίας εἰς τὰς προηγμένας χώρας βαρύνει περισσότερον. Οὕτω εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν τὰ 53% τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος διὰ τὸ έτος 1960 προέρχονται ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰ 7% ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Αἱ δὲ ὑπηρεσίαι μετέχουν κατὰ 40% εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος. Εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν τὸ ἐγχώριον προϊὸν τὸ προερχόμενον ἐξ τῆς γεωργίας εἶναι κάπως ἀνώτερον, ὅχι μόνον διότι τὸ ποσοστὸν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ ἐν συγχρίσει πρὸς τὴν Γερμανίαν εἶναι ὑψηλότερον, ἀλλ’ ἀκόμη, διότι τὰ κατάλληλα πρὸς καλλιέργειαν ἐδάφη εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνέρχονται εἰς 297 ἑκατομ. στρέμματα, εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰς 210 καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν εἰς 142 ἑκατομμύρια στρέμματα. Τῆς Ἑλλάδος ἡ κατάλληλος πρὸς καλλιέργειαν ἔκτασις ἀνέρχεται εἰς 37 περίπου ἑκατ. στρέμματα καὶ τὰ σχετικὰ ποσοστὰ ἔχουν ὡς ἔξῆς: Εἰς τὴν Γαλλίαν εἶναι κατάλληλα πρὸς καλλιέργειαν τὰ 54% τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ 70% εἰς τὴν Γερμανίαν τὰ 57% καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ 28%. Θὰ ἥτο ἐνδιαφέρον νὰ εἴπωμεν ἐλάχιστα καὶ διὰ τοὺς βορείους γείτονάς μας, διὰ τοὺς διποίους ἔχομεν τὰ κατωτέρω στοιχεῖα: εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν εἶναι κατάλληλα πρὸς καλλιέργειαν τὰ 32,5% τοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὰ 44,3%. Εἰς ἕκαστον Ἑλληνα ἀναλογοῦν τὰ 4,5 περίπου στρέμματα καλλιεργησίμου ἐδάφους, εἰς ἕκαστον Βούλγαρον 7,5 καὶ εἰς ἕκαστον Γιουγκοσλάβον 9 στρέμματα.

Σημειώσατε ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει μόνον τὸ μικρότερον ποσοστὸν καταλλήλου πρὸς καλλιέργειαν ἐδάφους, ἀλλὰ βαρύνεται καὶ μὲ ὠρισμένους δυσμενεῖς παράγοντας, ὅπως εἶναι ἡ ἀνωμαλία τοῦ ἐδάφους μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν εἰς μεγάλην ἔκτασιν χρησιμοποίησιν μηχανικῶν μέσων, μικρὸν ποσοστὸν βροχοπτώσεως καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν ἐποχήν, ποὺ ὀλιγώτερον τὸ χρειάζεται,

λόγω δὲ τῆς θυελλώδους μορφῆς τῶν βροχοπτώσεων καὶ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦς ἔδαφους τὸ νερὸν πρὶν εἰσχωρήσει εἰς τὸ ἔδαφος διαρρέει εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ εἰσχωροῦν εἰς τὸ ἔδαφος, λόγω τῆς μεγάλης ἡλιοφανείας συντόμως ἔξατμίζεται. Ἀκόμη ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν καὶ διὰ τὴν γεωργίαν εἰδικώτερον εἶναι οἱ μεγάλοι ὄρεινοι ὅγκοι, οἱ ὅποιοι παρεμβάλλονται μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς χώρας καὶ τὸ πλήθος τῶν νήσων, αἱ ὅποιαι ἀποτελοῦν σοβαρὸν ποσοστὸν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου καὶ αὗται μὲ τοὺς ὄρεινούς ὅγκους δημιουργοῦν πλήθος συγκοινωνιακῶν προβλημάτων καὶ ἐπιβαρύνουν τὸ κόστος τῶν μεταφορῶν.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ γεωργία μὲ τοὺς συναφεῖς τῆς κλάδους, ποὺ μετέχει διὰ τὰ ἔτη 1960-61 εἰς τὸ ἐγχώριον προϊὸν κατὰ 28% πρέπει νὰ συντηρήσῃ ἔξ αὐτοῦ τὰ 50% καὶ πλέον τοῦ πληθυσμοῦ ὅσοι εἶναι οἱ γεωργοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Θὰ κρίνῃ δὲ κανεὶς ὅρθῶς τὴν κατάστασιν μόνον, δταν λάβη ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν διάρθρωσιν τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, δπως εἶχε τὸ 1950. Τότε θὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὰ 37% τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων διαθέτουν κλῆρον μέχρι 9 στρεμμάτων, τὰ 23% τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων διαθέτουν ἀπὸ 10-19 στρέμματα. Δηλαδὴ τὰ 60% τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων διαθέτουν κλῆρον μέχρι 19 μόνον στρεμμάτων. Τώρα ἐὰν προσθέσωμεν καὶ ἐκείνους, ποὺ διαθέτουν ἀπὸ 20-29 στρέμματα δηλ. 13% καταλήγομεν εἰς τὸ ὅτι τὰ 73% τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων διαθέτουν κλῆρον μέχρι 29 στρεμμάτων. Θεωρῶ περιττὸν νὰ προχωρήσω ἀναφέρων τὰ 9% τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ τὰ 30-39 στρέμματα καὶ τὰ 6% μὲ τὰ 40-49 στρέμματα. Ἔτσι φθάσαμε εἰς τὰ 88% τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ κλῆρον μέχρι 50 στρεμμάτων. Τώρα ἐὰν πιστεύσωμεν ὥρισμένους ξένους γεωργοοικονομολόγους, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι γεωργὸς διαθέτων κάτω τῶν 50 στρεμμάτων δὲν δύναται νὰ θεωρῇται γεωργός, τότε πρέπει νὰ φθάσωμε εἰς τὸ θλιβερὸν συμπερασμα ὅτι ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν γεωργούς μας οἱ 88 δὲν εἶναι καν τοιοῦτοι. Ἄλλ' ἡμεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα οὔτε τόσον κατηγορηματικοὶ εἴμεθα οὔτε τόσον ἀπαιτητικοί. Θεωροῦμεν γεωργούς καὶ τοὺς διαθέτοντας πολὺ κάτω τῶν 50 στρεμμάτων. Τὸ θλιβερὸν δῆμως εἶναι ὅτι καὶ αἱ μικραὶ αὐταὶ γεωργοεκμεταλλεύσεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ περισσότερα τοῦ ἑνὸς ἀγροτεμάχια διεσπαρμένα εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὅρίζοντος καὶ ἐνίοτε πολὺ μεμακρυσμένα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταπονῆται καὶ

νὰ καταδικάζεται ὁ γεωργὸς νὰ λυώνῃ κατὰ κυριολεξίαν εἰς τὰ πόδια του ὅχι προσφέρων παραγωγικὴν ἔργασίαν, ἀλλ’ ἀπλῶς μεταβαίνων ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο ἀγροτεμάχιον. Αὐτὰ δὲ συμβαίνουν ἐδῶ ὅταν οἱ ἄλλοι λαοὶ ὅρθιοι γίζουν τὰς βιομηχανικὰς καὶ γεωργικάς των ἐκμεταλλεύσεις πρὸς τὸν σκοπὸν μειώσεως τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, διότι γνωρίζουν πολὺ καλά, ὅτι θὰ βελτιώσουν τὸ βιοτικὸν των ἐπίπεδον ὅχι διὰ τῆς ὑψώσεως τῆς τιμῆς ἀλλὰ διὰ τῆς μειώσεως τοῦ κόστους.

‘Ο μικρὸς κλῆρος πλὴν τῶν ἄλλων κακῶν δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν γεωργὸν νὰ προβαίνῃ εἰς τοὺς καταλλήλους παραγωγικοὺς ἐλιγμούς καὶ τὸν ἀναγκάζην νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν γνωστὴν μονοκαλλιέργειαν εἴτε τοῦ καπνοῦ, εἴτε τῆς σταφίδος, εἴτε ἄλλων προϊόντων. Ή ἔνταξίς μας εἰς τὴν διεθνῆ οἰκονομίαν μᾶς ἐκθέτει εἰς ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τῆς διεθνοῦς ζητήσεως. ‘Ο γεωργὸς τῶν 5 καὶ τῶν 10 στρεμμάτων πῶς θὰ ἀνταπεξέλθῃ, ἐφ’ ὃσον δὲν ἔχει ἄλλην δυνατότητα πλὴν τοῦ καπνοῦ ἢ τῆς σταφίδος, διότου κατὰ τὸν καλλίτερον δυνατὸν τρόπον ἀξιοποιεῖ τὴν ἔργασίαν του; Τὰ ἐδάφη δὲ αὐτὰ δὲν εἶναι μόνον ώς κλῆροι περιωρισμένα, ἀλλὰ καὶ ώς ποιότης πτωχά, δι’ ἄλλας καλλιέργειας, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν πλουσιώτερα ἐδάφη. Δυστυχῶς δύμως μέχρις στιγμῆς δὲν ἔξευρέθη ἄλλη καλλιέργεια κατάλληλος διὰ τὰ ἐδάφη αὐτά, ποὺ νὰ ἀποδίδῃ τὸ αὐτὸ περίπου εἰσόδημα. ’Επειτα μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ γεωργὸς κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἀπὸ λόγους συνδεομένους μὲ τὴν φύσιν, κινεῖ τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον κεφάλαιόν του μόνον μιὰ φορὰ τὸ ἔτος, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι περισσοτέρας. ’Απὸ τότε δὲ ποὺ εἰσήλθομεν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα γνωρίζομεν ὅλοι, ὅτι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εὑρίσκεται εἰς τὴν μείωσιν τοῦ κόστους τῶν γεωργικῶν μας προϊόντων. Αὐτὸ δυνάμεθα νὰ τὸ ἐπιτύχωμεν πλὴν τῆς καταλλήλου ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἀλλαγῆς νοοτροπίας τῶν γεωργῶν μας καὶ διὰ τῆς ὅρθιογικῆς ὀργανώσεως τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων. ’Αλλὰ ποίων ἐκμεταλλεύσεων; Αὐτῶν τῶν ὅποιων ἡμεῖς κατὰ τρόπον κοντόφθαλμον διεσπείραμεν καὶ κατατεμαχίσαμεν, ὥστε νὰ πρόκειται εἰς τὸ τέλος περὶ εἰκονικῶν ἐκμεταλλεύσεων παρὰ πραγματικῶν; Καὶ δύμως ἡτο δυνατὸν νὰ προληφθῇ τὸ κακὸν εἰς τοιαύτην ἐκτασιν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ὅμιλίας μου ἀνεφέρθην εἰς τὰς βραχυχρονίους καὶ μακροχρονίους λύσεις καὶ εἴπον ὅτι ἡ βραχυχρόνιος δὲν εἶναι καν λύσις, ἀλλ’ ἀπλούστατα μία προσωρινὴ διέξοδος, ποὺ ἀναμένει τὴν λύσιν καὶ ἡ ὁποία ὃσον βραδύτερον ἐπιχειρη-

Θῇ τόσον πλέον ἐπώδυνος καὶ ἐπιζήμιος εἶναι. Προσέθεσα δὲ ἀκόμη ἐκεῖ, δἵτιοι οἱ οἰκονομικοὶ λόγοι ὑπομένουν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἔκδικοῦνται.

Ίδου λοιπὸν μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία αὐτή, ἀλλὰ ἡ πλήρης ἄγνοια τοῦ προβλήματος μᾶς ὠδήγησεν μὲν εἰς τὴν χειροτέραν δυνατὴν λύσιν καὶ οὕτω ἀπηλλάγημεν ἀπὸ τὴν Σκύλλα τῆς μεγάλης ἴδιοκτησίας, περιεπέσαμεν δύμας εἰς τὴν Χάρυβδιν τῆς μικρᾶς καὶ διεσπαρμένης τοιαύτης.

Ἐλύσαμεν τὸ πρόβλημα «ἡ γῇ εἰς τοὺς γεωργούς», ἀλλὰ ἐδημιουργήσαμεν τὸ πρόβλημα τῶν θησαυρῶν ἐκμεταλλεύσεων, ποὺ στέκονται εἰς τὰ πόδια των, ὅσαι στέκονται μὲ τὰ δεκανίκια, δηλ. μὲ τὰς ὑπὸ διαφόρους μορφάς ἐπιχορηγήσεις.

Ἡ Ἑλλὰς μέχρι τοῦ ἔτους 1917 προέβη εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν καὶ διανομὴν 7.500.000 στρεμμάτων. Ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1952 ἔτερα 18.750.000 στρεμμάτων καὶ ἀπὸ τοῦ 1952 καὶ ἐντεῦθεν ἑτέρων 4.900.000 στρεμμάτων. Δηλαδὴ ἀπηλλοτριώθησαν καὶ διενεμήθησαν 31.000.000 στρέμματα ἐπὶ συνόλου 36 ἑκατομμ. στρεμμάτων, ποὺ καλλιεργοῦνται. Καὶ ἀν δεχθῶμεν ἀκόμη, δἵτιοι εἰς τὰ 31 ἑκατομμ. στρεμμάτων περιλαμβάνονται καὶ βοσκαί, αἱ δόποιαι σχεδὸν ἑξέλιπον καὶ πάλιν τὸ ποσοστόν, ποὺ ἀνακατενεμήθη εἶναι τεράστιον καὶ ἔτσι μᾶς ἐδόθη μία μοναδικὴ εὐκαιρία δημιουργίας τοῦ μονοτεμαχισμοῦ διὰ τῆς δημιουργίας ὑγιῶν ἀποδοτικῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ τὴν ἔχασαμεν. Σημειώσατε δέ, δἵτιοι ὁ μονοτεμαχισμὸς αὔξανει τὴν καλλιεργουμένην ἔκτασιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τουλάχιστον κατὰ 25%. Τώρα βεβαίως εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸν δρόμον τοῦ μονοτεμαχισμοῦ, ἀλλὰ θὰ χρειαστοῦν πάρα πολλαὶ δεκαετίαι, ἀν δὲν τὸν ἐπιβάλλωμεν διὰ νόμου καὶ ταχύτατα.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς βεβαίως εἶναι δύσκολον νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ μείωσις τοῦ κόστους τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἀλλὰ τότε πῶς θὰ δυνηθῶμεν νὰ μειώσωμεν τὸ κόστος τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἐφ' ὅσον τὰ γεωργικὰ προϊόντα ὡς γνωστὸν ἀποτελοῦν διὰ τὴν βιομηχανίαν εἴτε τὴν πρώτην ὕλην εἴτε τὰ μέσα διατροφῆς; Πιθανὸν νὰ γεννηθῇ εἰς τινα ἔξι ὑμῶν ἡ ἔξῆς ἀπορία: Εἰς τὰ Δυτικοευρωπαϊκὰ κράτη δὲν ὑπάρχουν καὶ μικραὶ ἐκμεταλλεύσεις; Βεβαίως ὑπάρχουν εἰς πολὺ μικρότερον ποσοστόν, διότι ὅπως εἴδατε ἐνῷ τὸ καλλιεργήσιμον ἔδαφός των εἶναι εἰς ποσοστὰ ὑπερδιπλάσιον τοῦ ἐλληνικοῦ, τὸ ποσοστὸν τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι πολὺ μικρότερον καὶ ἔτσι αἱ λε-

γόμεναι οίκογενειακαὶ ἐκμεταλλεύσεις ὑπερτεροῦν ἔναντι τῶν μικρῶν τοιούτων. Ἐλλὰ καὶ αἱ μικραὶ ἐκμεταλλεύσεις δὲν καταδικάζουν τὸν γεωργὸν εἰς ὑποσιτισμὸν—ὅπως παρ' ἡμῖν—διότι ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας εἶναι περίπου ίσομερῶς διεσπαρμένη εἰς ὅλας τὰς περιφερείας καὶ ἔτσι δύνανται μερικὰ μέλη τῆς οίκογενείας, ποὺ διαθέτει τὸν μικρὸν κλήρον νὰ ἀπασχοληθοῦν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς ἄλλας ἔξειδικεύσεις, αἱ ὅποιαι κατ' ἀνάγκην δημιουργοῦνται. Κάτι ἀνάλογον ἥρχισε νὰ δημιουργῆται προπολεμικῶς παρ' ἡμῖν εἰς τὴν Νάουσαν, ὅπου λόγω τοῦ μικροῦ κλήρου ὁ μὲν σύζυγος ἤσχολεῖτο εἰς τὴν γεωργίαν (δενδροκαλλιέργειαν) ἡ δὲ σύζυγος εἰς τὸ ἔργοστάσιον, ὅταν ἡ βιομηχανία ἐκεῖ παρουσίαζε κάποιαν ἀνάπτυξιν.

Μετὰ τὴν ἐντελῶς ἀπλῆν αὐτὴν σκιαγράφησιν τῶν συνθηκῶν τῆς γεωργικῆς μας οἰκονομίας ἐπιβάλλεται νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς τρεῖς τομεῖς τῆς οἰκονομίας μας. Ὁ πρῶτος τομεὺς τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς εἶναι, δῆπος εἰδαμεν, κεκορεσμένος φοβερά. Τὸν κορεσμὸν αὐτὸν τὸν ἐπιτείνει ἡ μονομέρεια τῆς ἀπασχολήσεως. Ἐὰν ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι, ἀσχετοὶ πρὸς τὴν γεωργίαν ἀπασχολήσεις, δῆπος εἰς τὴν Νάουσαν ἡ εἰς τὴν Καστοριάν ἡ κάποια οἰκοτεχνικὴ ἀπασχόλησις, τότε μέρος τῶν γεωργῶν θὰ ἔξειρισκεν μίαν παραπλησίαν ἀπασχόλησιν καὶ θὰ συνεπλήρωνε τὸ μικρόν του εἰσόδημα καὶ δι' ἐτέρας πηγῆς καὶ οὕτω ἡ οἰκονομική του κατάστασις θὰ ἐβελτιωθῇ.

Ο δεύτερος τομεὺς τῆς βιομηχανίας εἶναι προνόμιον τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς. Σοβαραὶ βιομηχανίαι μέχρι στιγμῆς δὲν ὑπάρχουν πέραν τοῦ λεκανοπεδίου. Τὰ 28% τῆς συμμετοχῆς τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς, τῆς μεταποιήσεως εἶναι κατὰ μέγα μέρος συμμετοχὴ τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸ ἔγχωριον προϊόν. Τὸ μερίδιον τῶν ἄλλων περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν δευτερογενῆ παραγωγήν, δῆπος εἰδατε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς Στατιστικῆς ὑπηρεσίας ποὺ σᾶς ἔδωσα, εἶναι τόσον μικρόν, ὥστε νὰ μὴν ἀλλοιώνῃ κατ' οὐδένα τρόπον τὴν διάρθρωσιν καὶ τὴν μονομέρειαν τῆς οἰκονομίας τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Ἡ ἀποουσία δευτερογενοῦς παραγωγῆς, δηλαδὴ βιομηχανίας μὲ τοὺς συναφεῖς τῆς κλάδους δίδει εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς ὅχι μόνον τὴν σφραγίδα τοῦ καθυστερημένου μὲ ὅλας τὰς συνεπείας τῆς φτώχειας, τῆς ἀθλιότητας, τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς «φυγῆς», ἀλλὰ καὶ κάτι ἀκόμη χειρότερον: τῆς ἐλαττωματικῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας τῆς περιφερείας. Διὰ νὰ καταστῷ περισσότερον νοητὸς θὰ χρησιμοποιήσω μίαν εἰκόνα

ἴσως ὅχι τόσον ἐπιτυχῆ, ἀλλ' ἀναγκαίαν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν.
"Ἄς φαντασθῶμεν, ὅτι οἱ τρεῖς τομεῖς τῆς παραγωγῆς εἶναι ἔνα
τρίπτατο σπίτι καὶ τὸ μὲν πρῶτο πάτωμα φαντασθῶμεν, ὅτι τὸ
ἀποτελεῖ ἡ γεωργία μὲ τοὺς συναφεῖς κλάδους της, τὸ δεύτερον
πάτωμα, τὸ ὅποῖον θὰ κατελάμβανε ἡ βιομηχανία μὲ τοὺς συναφεῖς
της κλάδους μένει ἀκτιστο καὶ ἔκτισαμεν τὸ τρίτον πάτωμα τὸ
καὶ μεγαλύτερον—κάκιστα τὸ μεγαλύτερον—διότι ὅπως θὰ ἴδωμεν
ἀμέσως, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ τὸ δεύτερον πάτωμα, τότε τὸ τρίτον
στέκεται εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ πράγματι στέκεται εἰς τὸν ἀέρα.

'Ο τρίτος τομεύς, ὁ ὅποῖος μετέχει εἰς τὸ ἔθνικὸν προϊὸν
διὰ τοῦ 44% περιλαμβάνει τὰς πάσης φύσεως μεταφορὰς καὶ
τηλεπικοινωνίας, τὸ ἐμπόριον, τὰς τραπέζας καὶ ἀσφαλείας, τὰ
ἔλευθερα ἐπαγγέλματα, τὸ Δημόσιον μὲ δόλας του τὰς ὑπηρεσίας
(ὑγεία, ἀσφάλεια, παιδεία, διοίκησις κ. λ. π.). Αὐτὸς ὁ τομεύς,
ὅπως βλέπετε μὲ τὰ 44% τῆς συμμετοχῆς του, ἔναντι 28%, μὲ
τὰ ὅποια συμμετέχει ἔκαστος τῶν ἄλλων δύο τομέων, εἶναι φο-
βερὰ κεκορεσμένος. Αὐτὸς ὁ τομεὺς τῶν ὑπηρεσιῶν, ὅπως λέ-
γεται εἰς τὴν γλώσσαν τῶν οἰκονομολόγων, προϋποθέτει τὴν ὑπαρ-
ξιν τῶν ἄλλων δύο τομέων, ἐν πλήρει ἀναπτύξει καὶ ἰδίως τοῦ
δευτέρου τομέως. 'Αλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχομεν τὸν μὲν πρῶτον
τομέα τὴν γεωργίαν, κάκιστα διηρθρωμένον καὶ φοβερὰ κεκορε-
σμένον ἀπὸ περισσειαν ἐργατικῶν χειρῶν. Τὸν δεύτερον τομέα τὴν
βιομηχανίαν πλὴν τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς, διὰ τὴν λοιπὴν
Ἑλλάδα ἀνύπαρκτον. Καὶ τὸν τρίτον τομέα τῶν ὑπηρεσιῶν ἔξογ-
κωμένον, ὁ ὅποῖος μόνον, ὅταν ἀναπτυχθῇ καὶ διασπαρῇ ἡ βιο-
μηχανία εἰς τὰς περιφερείας ἔκείνας, ὅπου ὑπάρχουν ἀντικείμενοι
καὶ φυσικοὶ παράγοντες, θὰ δύναται νὰ ἀπορροφήσῃ μέγα ποσο-
στὸν τοῦ περισσεύοντος πληθυσμοῦ καὶ θὰ δύναται τότε πράγματι
νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς ἄλλους δύο τομεῖς. Σήμερον δύμως ἐφ' ὅσον ὁ
μὲν ἔνας τομεύς, ὁ γεωργικὸς, ὑστερεῖ εἰς παραγωγήν, διότι δὲν
ὑπάρχει ἡ ἀντίστοιχος βιομηχανία διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν αὔξη-
σιν τῆς παραγωγικότητος, ἡ δὲ βιομηχανία ὡς τοιαύτη δὲν ὑφί-
σταται, τότε ποίους ὑπηρετεῖ αὐτὸς ὁ τρίτος τομεὺς τῶν ὑπηρεσιῶν;

'Εὰν ἔνα χωρὶὸ διαθέτῃ 1.000 μικρὰ καὶ μεγάλα ζῶα καὶ
ἔχῃ ἔνα κτηνίατρο τότε ὁ κτηνίατρος αὐτὸς προσφέρει παραγω-
γικὰς ὑπηρεσίας, διότι μόνον ἔνα κτηνίατρον χρειάζεται τὸ χω-
ριό, ἐὰν δύμως γίνουν δύο τότε ἔκαστος κατὰ τὸ ἥμισυ προσφέ-
ρει παραγωγικὰς ὑπηρεσίας καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ παρασι-
τικάς. Τώρα ἔννοεῖτε τὶ θὰ συμβῇ ἐὰν οἱ κτηνίατροι τοῦ χωριοῦ
αὐτοῦ γίνουν 3, ἢ 4 ἢ καὶ περισσότεροι. 'Ακριβῶς τὸ ἴδιο πρᾶγ-

μα συμβαίνει μὲ τὸν τομέα τῶν ὑπηρεσιῶν. "Οπου καὶ ἀν ρέξη κανεὶς μιὰ ματιά, δποιον καὶ ἀν ρωτήση, θὰ ἀκούσῃ, δτι ὑπάρχει ὑπερεπαγγελματισμός, ἔνας πληθωρισμὸς καὶ ἐπιτρέψατε μου νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔκφρασιν: ἔνας παρασιτισμός. Τώρα διὰ νὰ κλείσω τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀς ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς τρεῖς ζωντανοὺς καὶ ἀνησύχους χωρικοὺς τῆς περιοχῆς, ἀς ποῦμε, 'Ορεστιάδος. Εκείνησαν ἀπὸ τὸ χωριό τους, ἀλλ ὀύδεμίᾳ ἀπὸ τὰς διαμέσους πόλεις, 'Αλεξανδρούπολις, Κομοτηνή, Ξάνθη, Καβάλα, Δράμα, Σέρραι, Θεσσαλονίκη θὰ τοὺς κρατήσῃ διὰ νὰ προσφέρουν παραγωγικὴν ἀπασχόλησιν. Καὶ ἀν ἀκόμη θελήσουν κάπου νὰ παραμείνουν θὰ προσφέρουν ὑπηρεσίας καθαρῶς παρασιτικὰς καὶ θὰ ζοῦν εἰς βάρος τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος, χωρὶς νὰ συμβάλλουν οὕτε κατ' ἔλαχιστον εἰς τὴν αὔξησιν του ἢ τὴν δημιουργίαν του. "Εκαστος ἔξ ήμῶν δύναται νὰ φανταστῇ τὰ περαιτέρω. 'Αλλ ἀρκοῦμαι εἰς αὐτὰ πρὸς τὸ παρόν.

Τώρα θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ κάμωμε μαζὶ ἔναν περίπατον εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας μας. 'Ο πληθυσμὸς τῆς 'Ελλάδος ἀπὸ 7.633.000, δσος ἡτο τὸ 1951 ἀνῆλθεν εἰς 8.389.000 τὸ 1961, δηλαδὴ ἐνεφάνισε μίαν αὔξησιν ἔξ 756.000 κατοίκων. Τὴν αὔξησιν ταύτην τὴν ἀπερρόφησε κατὰ μέγα μέρος ἡ Διοίκησις Πρωτευούσης, ἡ δποία ἀπὸ 1.379.000 κατοίκους διὰ τὸ ἔτος 1951 ἀνῆλθεν εἰς 1.853.000 τὸ 1961, δηλαδὴ ηγένθη κατὰ 474.000 καὶ οὕτω ἀπερρόφησε τὰ 63% τῆς ὀλικῆς αὔξησεως τοῦ πληθυσμοῦ ἀν καὶ ἡ Διοίκησις Πρωτευούσης παρουσιάζει τὴν μικροτέραν γεννητικότητα ἀπὸ ὅλην τὴν 'Ελλάδα. Αἱ ὑπολειπόμεναι ἀπὸ τὴν αὔξησιν 282.000 κατενεμήθησαν μεταξὺ τῶν ὑπολοίπων ἀστικῶν κέντρων τῆς χώρας. 'Η Στατιστικὴ 'Υπηρεσία διαιρεῖ τὸν πληθυσμὸν τῆς 'Ελλάδος εἰς ἀστικόν, εἰς ἡμιαστικόν, δσοι κατοικοῦν εἰς συνοικισμοὺς ἀπὸ 2.000-10.000 κατοίκων καὶ εἰς ἀγροτικόν, δσοι κατοικοῦν εἰς οἰκισμοὺς κάτω τῶν 2.000 κατοίκων. 'Ο θεωρούμενος ὡς ἡμιαστικὸς πληθυσμὸς εἶναι κατὰ 70% ἀγροτικός. 'Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔκεινο, ποὺ θέλω νὰ τονίσω ἐδῶ εἶναι, δτι ὁ μὲν ἡμιαστικὸς πληθυσμὸς κατὰ τὴν διαρρεύσασαν δεκαετίαν 1951-1961 ἐμειώθη κατὰ 97.000 ἄτομα, δηλαδὴ ἀπὸ 1.187.000 κατῆλθεν εἰς τὸ 1.090.000, οἱ δὲ γεωργοὶ ἀπὸ 3.637.000 τὸ 1951 ἀνῆλθον εἰς 3.657.000 δηλαδὴ παρουσίασαν κατὰ τὴν δεκαετίαν αὐτὴν μίαν αὔξησιν ἀπὸ 20.000. Τὸ συμπέρασμα εἶναι: δτι αἱ δύο κατηγορίαι τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ ὡς γνωστὸν ἐμφανίζουν τὴν μεγαλυτέραν γεννητικότητα, παρου-

σιάζουν ἐδῶ μείωσιν. Τὸ πρᾶγμα εἶναι φανερόν. Ὡς αὐξῆσις αὐτὴ τῶν δύο κατηγοριῶν ἐμφανίζεται ὡς αὐξῆσις τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ κατὰ μέγα ποσοστὸν ὡς αὐξῆσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τὸ ἔτερον ὡς «φυγὴ» εἰς τὸ ἔξωτερικόν.

Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἀστυφιλίας οὔτε περὶ ἀποδημίας. Σήμερον πρόκειται περὶ καθαρᾶς «φυγῆς». Σήμερον δὲν ἔχομεν τὸ φαινόμενον τῆς πόλεως, ἡ ὅποια ὡς μαγνήτης ἔλκει τὸν χωρικόν, ἀλλ' ἔχομεν τὸ χωριό, τὸ ὄποιον διώχνει τὸν χωρικόν, ὅπως ἡ φτωχιὰ μάννα ἐκθέτει τὸ παιδί της, διότι δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ διαθρέψῃ, διότι εἰς τὸ χωριό δημιουργήθησαν συνθῆκαι, αἱ ὄποιαι δὲν βοηθοῦν πλέον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ἢ μᾶλλον τῆς παραγωγῆς τοῦ χωρικοῦ καὶ τὸν καταδικάζουν εἰς μαρασμὸν καὶ ὑποσιτισμόν. Πιθανὸν νὰ διαλογισθῇ κάποιος ἀπὸ ὑμᾶς καὶ νὰ εἴπῃ: Μὰ μήπως οἱ χωρικοί μας παλαιότερον ἔζων καλλίτερον; Καὶ ὅμως δὲν ἔφευγον. Βεβαίως παλαιότερον καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ ἀστοὶ ἔζων πολὺ ἀπλούστερα καὶ ἡ μεταξύ των ἐπικοινωνία δὲν ἦτο τόσον στενή. Τότε κάθε κοινωνικὸν στρῶμα καὶ ἐπάγγελμα ἔζη μέσα εἰς τὸν κύκλον του, ἐνῶ τώρα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας—ἀπὸ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον καὶ ἐντεῦθεν—έγένετο ἡ ἐπικοινωνία ὅχι μόνον τῶν διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων στενωτέρα ἀλλὰ καὶ τῶν διαφόρων λαῶν ἀκόμη πυκνοτέρα. Κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἀγγλοί, Γάλλοι, Ιταλοί, Ρώσσοι, Σέρβοι. Κατόπιν διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἥλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα Ἑλληνες ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, οἱ ὄποιοι εἶχον συγκεντρωμένην πεῖραν αἰώνων ὀλοκλήρων: Ἑλληνες ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν, ἀπὸ τὴν Ρουμανίαν, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Γιουγκοσλαβίαν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἥλθον αἱ μεγάλαι μᾶζαι τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης, τοῦ Πόντου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τελευταῖα τῆς Αἰγύπτου. Τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης λιμνάζοντα νερὰ τῆς Ἑλλάδος ἀνεταράχθησαν.

Δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἑλληνες, ποὺ μετέφεραν τόσην πεῖραν, ἀνεξάρτητα ἀν ἐπρόκειτο περὶ γεωργῶν ἢ ἀστῶν, ὅλοι πλέον δὲν ἡγείχοντο μοιρολατρικῶν τὴν κατάστασίν των. Κατόπιν εἰς τὸν Β' Πόλεμον ἔχομεν Γερμανούς, Βουλγάρους, Ἀμερικανούς. Τὸ ραδιόφωνον, ὁ τύπος, συνέβαλλον βεβαίως καὶ αὐτὰ οὐχὶ ὀλίγον εἰς τὴν διαφώτισιν. Τώρα ποὺ ἥλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τόσους ξένους καὶ τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων ἀνῆλθεν δὲν

δέχεται πλέον ό γεωργός, όπως καὶ ὁ ἀστός, τὴν παλαιάν του περιωρισμένην ζωήν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ χωριὸ μὲ τὸν μικρὸν κλῆρον, ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ κατέστη ἀκόμη μικρότερος, δὲν δύναται νὰ τοῦ ἔξασφαλίσῃ μίαν ἀξιοπρεπῆ διαβίωσιν, διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸν ἀποδιώκει. Αὔτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ «φυγή». Καὶ αὐτοὶ μέν, ποὺ φεύγουν εἰς τὸ ἔξωτερον δὲν γνωρίζω πῶς καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας καὶ πόσοι θὰ ἐπιστρέψουν. Θὰ δημιουργήσουν ἔνα ἄλλο κοινωνικὸν πρόβλημα, τὸ δόποιον ὁ περιωρισμένος χρόνος δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τὸ παρακολουθήσω. "Ἄς ρίξωμεν δύμας μιὰ ματιὰ εἰς τὴν μετανάστευσιν.

Τὸ ἔτος 1959 μετηνάστευσαν μονίμως εἰς τὸ ἔξωτερ. 24.000 ἄτομ.

»	»	1960	»	»	48.000	»
»	»	1961	»	»	59.000	»
»	»	1962	»	»	85.000	»
»	»	1963	»	»	100.000	»

'Η ἑτησία αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ κυμαίνεται μεταξὺ 70-75 χιλιάδες. 'Αντιλαμβάνεσθε τί σημαίνει εἰς μίαν ἐποχήν, ὅπου οἱ λαοὶ αὐξάνονται, ὁ ἐλληνικὸς λαὸς νὰ μειοῦται κατ' ἔτος 15-30 χιλιάδες; 'Αντιλαμβάνεσθε τὴν σημασίαν τῆς διαρροῆς 100.000 νέων ἀνησύχων καὶ ζωντανῶν Ἑλλήνων, οἱ δόποιοι ἀναζητοῦν τὴν τύχην των εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς; Ποῖοι θὰ μείνουν ἐδῶ νὰ ἐπιτελέσουν τὰ μεγαλότνοα σχέδια τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξεως; 'Απὸ τὸ 1954-1963 ματηνάστευσαν μονίμως εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 458.000, δηλαδὴ περίπου 1)2 ἑκατομμύριον καὶ ἀν ἔξακολουθήσῃ μερικὰ χρόνια ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν τάσιν, ἡ δόποια διαπιστοῦται ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος οἱ μεταναστεύοντες νὰ εἶναι κατὰ 15-20% περισσότεροι ἀπὸ τὸ προηγούμενον ἔτος, τότε θὰ παραμείνουν ἐδῶ μόνον οἱ μεσήλικες, οἱ ὑπερήλικες καὶ τὰ ἀνήλικα παιδιά. Πολλὰ δὲ ἀπὸ αὐτά, ποὺ εἴτε γεννῶνται ἐκεῖ, εἴτε τὰ παίρνουν μαζύ των οἱ γονεῖς, λησμονοῦν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον καὶ τὴν γλῶσσαν των.

'Αλλὰ φοβοῦμαι πολὺ ὅτι ἡ οἰκονομική μας ἀνάπτυξις θὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἐργατικῶν χειρῶν. Στηρίζονται τόσαι ἐλπίδες εἰς τοὺς ξένους, οἱ δόποιοι ὑποτίθεται ὅτι θὰ ἔλθουν ἐδῶ νὰ ἴδρυσουν ἐπιχειρήσεις. 'Αλλὰ οἱ ξένοι θὰ ἐπιχειρήσουν μόνον, ὅταν ὑπάρχουν ἀφθονα καὶ εὐθυνὰ καὶ κάπως ἔξειδικευμένα ἐργατικὰ χέρια. 'Αλλὰ ἐδῶ ἄρχισε καὶ ἵσως ὕστερα ἀπὸ ἔνα δυὸ χρόνια θὰ ἐνταθῇ ἀκόμη περισσότερον ἡ ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν διὰ τὰς πλέον ἀπλᾶς ἐργασίας. 'Εδῶ βλέπομεν,

δτι μέγα μέρος τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος ἐγκατελείφθη ἐλλείψει ἔργατικῶν χειρῶν. Εἰδατε πολλοὺς ξένους νὰ ἔλθουν ἔως τώρα; 'Απὸ ἑτῶν διαιλοῦμεν διὰ τὰς ξένας ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἐλάχισται ἀπεφάσισαν καὶ δσαι ἥλθον ἐγκατεστάθησαν καὶ αὗται εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς. "Οσον περισσότεροι μεταναστεύουν τόσον ὀλιγώτεραι ἐλπίδες ὑπάρχουν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν ξένων ἐπιχειρήσεων. Εύτυχῶς δὲν ἐφθάσαμεν ἀκόμη εἰς τὸ θλιβερὸν αὐτὸ σημεῖον. Πάντως πρὸς τὰ ἔκει βαδίζομεν. Κάποιος μὲ ὑπενθύμησε καὶ τὴν στρατιωτικὴν πλευρὰν τοῦ ζητήματος, μὲ τὴν ἀπουσίαν 500.000 νέων. Καὶ τὴν πλευρὰν αὐτὴν τὴν ἀφήνω ἀναπάντητον, διότι δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν εἰδικότητά μου. Μόνοι σας δύνασθε νὰ ἔξαγετε τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα.

Μέχρι τοῦδε αἱ βόρειαι περιοχαὶ (Μακεδονία - Δυτ. Θράκη) εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταναστεύσεως εἴποντο μὲ μεγάλην ἀπόστασιν καὶ ἀπὸ ἄλλας περιοχὰς τῆς χώρας, διότι αἱ περιοχαὶ αὗται εἶναι γονιμώτεραι. 'Ο πληθυσμὸς τῶν περιοχῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ τὰ 27% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τὸ ἔτος 1960 ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν μεταναστευσάντων ἔξ 'Ἑλλάδος τὰ 28,5% προήρχοντο ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς περιοχὰς. Τὸ ἔτος 1961 τὸ ποσοστὸν αὐτὸ ἀνῆλθεν εἰς 34% καὶ τὸ ἔτος 1962 ἐπλησίασε τὸ 50%. Διὰ τὸ ἔτος 1963 δὲν ἔχω ἀκόμη στοιχεῖα περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν μεταναστευσάντων. Σημειώσατε, δτι πρόκειται μόνον περὶ τῶν εἰς τὸ ἔξωτερικὸν μεταναστευσάντων. Πόσοι ἄλλοι κατέφυγον ἐκ τῆς Ἀνω Ἑλλάδος εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς, οὐδεὶς γνωρίζει. Πάντως τὸ βέβαιον εἶναι, δτι ἀπὸ τὸν συμμοριτοπόλεμον καὶ ἐντεῦθεν παρατηρεῖται μία ἐπικίνδυνος ἀραιώσις καὶ κάμψις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν περιοχῶν τῆς Ἀνω Ἑλλάδος. 'Εὰν τώρα εἰς αὐτὰ προστεθῇ καὶ ἡ κατὰ 50% μετανάστευσις ἐκ τῶν περιοχῶν αὐτῶν, τότε πλέον ἡ «φυγὴ» αὐτῶν προσλαμβάνει τὴν μορφὴν ἐθνικοῦ κινδύνου. Εἰς δλους εἶναι γνωστόν, δτι οἱ τρεῖς βόρειοι γείτονές μας ἔχουν ἐγγράψει ὑποθήκην εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Ἀνω Ἑλλάδος. Εύτυχῶς ὅμως ἔχομεν τοὺς συμμάχους μας Τούρκους, οἱ δποῖοι ἀπὸ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ἔδειξαν κατ' ἐπανάληψιν πρὸς ἡμᾶς καὶ δι' ἔργων καὶ διὰ λόγων τὴν ἀγάπην των! Οἰδήποτε ἄλλη περιοχὴ τῆς Ἑλλάδος δσονδήποτε καὶ ἀν ἀραιωθῆ ὁ πληθυσμὸς τῆς δὲν θὰ διατρέξῃ ποτὲ τὸν κίνδυνον, τὸν δποῖον διατρέχει ἡ Ἀνω Ἑλλάς.

Νὰ λοιπόν, διατί ἡ περιφερειακὴ ἀνάπτυξις λαμβάνει τὴν ἔκτασιν τοῦ κυριωτέρου ἐθνικοῦ θέματος.

"Οταν δύμιλῶ περὶ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως ἔννοιῶ τὴν προσπάθειαν τοῦ κράτους, ὅπως δώσῃ εἰς ὅλους τοὺς πολίτας του τὴν δυνατότητα οἰκονομικῆς ἀνόδου ἀνεξαρτήτως περιοχῆς εἰς τὴν ὁποίαν διαμένουν. "Οταν σήμερον τὰ πολιτισμένα κράτη συνδέουν καὶ τὸν μικρότερον οἰκισμὸν δι' ἀσφαλτοστρωμένου δρόμου καὶ συμβάλλουν δι' ὅλων τῶν συγχρόνων μέσων πολιτισμοῦ εἰς τὴν οἰκονομικὴν του ἄνοδον τὸ κάμουν αὐτό, διότι δὲν θέλουν νὰ διεγείρουν τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι διὰ τοὺς μὲν ἀστούς ἡ πολιτεία εἶναι μητέρα καὶ διὰ τοὺς γεωργοὺς ἡ μητριαία.

Βεβαίως τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπεχειρήθησαν ἀρκετὰ ἔργα ὑποδομῆς, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστα ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀπαιτούμενα διὰ νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν μιᾶς πραγματικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ οἰκονομικῆς ἀπογειώσεως.

"Οταν δύμιλοῦμεν περὶ περιφερείας, ἔννοοῦμεν μίαν περιοχὴν μικροτέραν ἢ μεγαλυτέραν τοῦ Νομοῦ, τὴν ὁποίαν δημιουργοῦν διάφορα φυσικὰ ὅρια (ὅρη, θάλασσα, ποταμοὶ) καὶ ἡ ὁποία λόγω τῆς σχετικῆς πολυμερείας τῆς παραγωγῆς της καὶ ἴδιαιτέρως τῶν συγκοινωνιακῶν της μέσων, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰ μερικώτερά της τμήματα, ἐμφανίζει μίαν ἴδιαιτέραν οἰκονομικὴν ὄντότητα, ἵσως μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν θὰ ἐλέγαμεν προσωπικότητα. 'Η περιφέρεια ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν Νομόν, διότι ὁ Νομὸς εἶναι μία διοικητικὴ κρατικὴ μονάς, ἡ ὁποία ἔχει δημιουργηθῆ ἀπὸ ἄλλας ἀνάγκας καὶ εἰς ἐποχήν, ποὺ δὲν εἶχε συλληφθῆ τὸ πρόβλημα τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους δὲν δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν τὴν περιφέρειαν εἰς τὰ ὅρια τοῦ Νομοῦ. Τώρα τὸ Κράτος ὀφείλει κατόπιν σοβαρᾶς μελέτης τῶν διαφόρων περιφερειῶν νὰ διακριβώσῃ τὰς δυνατότητας ἐκάστης περιφερείας, ἀναλόγως τοῦ ἐπιγείου καὶ ὑπογείου πλούτου, τῶν φυσικῶν συγκοινωνιακῶν μέσων (πλωτοὶ ποταμοὶ-θάλασσα), τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τῶν ἔξελικτικῶν δυνατοτήτων καὶ νὰ τὰς κατατάξῃ εἰς διαφόρους κατηγορίας. 'Υπάρχουν περιφέρειαι, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ καταστοῦν εὐκολώτερον βιομηχανικά, ὅπως καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ πρῶτον τῶν στάδιον πρέπει νὰ ἀναπτυχθοῦν πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, πρὸς ἄλλην ἔξειδίκευσιν. 'Η Καστοριὰ π.χ. χωρὶς νὰ ἀποτελῇ, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, περιφέρειαν ἀπασχολεῖται μὲ ὥρισμένην ἔξειδίκευσιν καὶ παρουσιάζει ζηλευτὴν ἀνθισιν.

Τὸ ὅτι μία περιφέρεια δὲν θὰ καταστῇ βιομηχανικὴ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν δὲν σημαίνει, ὅτι ἀποκλείεται νὰ γίνη ἀργότερον. Κάθε βιομηχανικὴ περιοχὴ δύναται μόνον μέχρις ἔνδος ὥρισ-

μένου σημείου νὰ ἀνεχθῇ βιομηχανικὰς ἐκμεταλλεύσεις, διότι κατόπιν δημιουργεῖται ἀπρόβλεπτον κόστος ὁφειλόμενον εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑφὴν τῆς βιομηχανικῆς περιοχῆς, λόγω δὲ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ τεραστίας ὑψώσεως τῆς τιμῆς τῶν οἰκοπέδων θὰ προτιμήσουν νέαι ὑπὸ ἕδρυσιν βιομηχανίαι ἀντὶ νὰ διαθέσουν ἐν σοβαρὸν ποσὸν διὰ τὴν ἀγορὰν ἐνὸς πολὺ ἀκριβοῦ οἰκοπέδου, νὰ μετακινηθοῦν ὀλίγον μακρύτερον καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ ποσὸν αὐτό, εἴτε ὡς κεφάλαιον κινήσεως, εἴτε ὡς πάγιον τοιοῦτον. Ἡ Χαλκὶς καὶ ἴδιως αἱ Πάτραι εἰς τοῦτο ὁφείλουν τὴν ἀρχομένην ἀνάπτυξίν των.

Πάντως τὸ κράτος ἀνεξαρτήτως ποῖαι περιφέρειαι θὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς βιομηχανικαὶ καὶ ποῖαι ὅχι, πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ διευρύνῃ τὴν ὑποδομὴν εἰς ἔκτασιν καὶ εἰς βάθος, βάσει πλήρων τεχνικοοικονομικῶν μελετῶν, διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὰς βάσεις τῆς ἀναπτύξεως των. Οἱ φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως εἶναι δύο: Τὸ κράτος καὶ οἱ ἴδιωται. Πρέπει νὰ καταστῇ συνείδησις δλῶν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἰσόρροπον δραστηριότητα καὶ τὴν εἰλικρινῆ καὶ στενὴν συνεργασίαν τῶν δύο αὐτῶν φορέων ἔξαρται ὁ βαθμὸς τῆς προωθήσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἐὰν ἔνας ἐκ τῶν φορέων αὐτῶν παρουσιάζῃ μειονεκτικὴν δρᾶσιν, εἶναι δύνατὸν ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις νὰ ἐπιβραδυθῇ εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον.

Οἱ ρόλοις τοῦ κράτους δὲν ἔγκειται μόνον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ὑποδομῆς, ἀλλ’ ἀκόμη εἰς τὴν ὑπὸ αὐτοῦ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν δραστικῶν μέσων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἐπιθυμητὴν προώθησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς παραγωγῆς, τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἴδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ὅπως εἶναι ἡ βιομηχανία, ἡ βιοτεχνία, ἡ γεωργία. Τὸ κράτος ὁφείλει ἐνταῦθα νὰ δημιουργήσῃ ἀφ’ ἐνὸς τὰ ευνοϊκὰ πλαίσια, ἐντὸς τῶν ὅποιων ἡ ἴδιωτικὴ πρωτοβουλία θὰ δύναται νὰ κινηθῇ ἐπιτυχῶς καὶ ἀφ’ ἑτέρου τὰ κίνητρα τὰ καθιστῶντα ἐλκυστικὰς τὰς κυρίως παραγωγικὰς ἐπενδύσεις καὶ ἀποθαρρύνοντα τὰς μὴ παραγωγικάς.

Εἰς περίπτωσιν δμως, καθ’ ἣν ἀποδειχθῇ παρ’ ὅλα ταῦτα, ἀδιαφορία ἢ ἀδυναμία τῆς ἴδιωτικῆς πρωτοβουλίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τῆς ἀρμοδιότητός της, τὰ ὅποια θεωροῦνται βασικῆς σημασίας διὰ τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν, τότε τὸ κράτος ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ἀναλάβῃ ἐξ ἴδιων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων αὐτῶν, εἴτε ἀπ’ εὐθείας, εἴτε διὰ τῆς ἴδρυσεως μικτῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν ἴδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἡ ὅποια εἰς μίαν ἐλευθέραν οἰκονομίαν, ἔχει τὴν κυρίαν εὐθύνην διὰ τὴν προώθησιν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως. Ο ἐπιχειρηματικὸς

κόσμος ἔχει καθῆκον καὶ συμφέρον νὰ ἀντιληφθῇ τὸ μέγεθος τῆς ἀποστολῆς του καὶ τῆς εὐθύνης του ἕναντι τῆς ὁλότητος καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ρόλου του ἵδιως εἰς μίαν ἀνεπιγμένην οἰκονομίαν, εἰς τὴν ὅποιαν μάλιστα τὸ κράτος εἶναι διατεθειμένον, δταν διαπιστώσῃ δημιουργικὸν ἐπιχειρηματικὸν ἐνδιαφέρον, νὰ παραχωρήσῃ ὡρισμένας εὔνοιας καὶ διευκολύνσεις πρὸς τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Καὶ τώρα νομίζω, ὅτι εἶναι σκόπιμον νὰ ἀναφέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ μέσα ἡ τὰ κίνητρα, τὰ ὅποια δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ κράτος διὰ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διαφόρων περιφερεῶν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπιβαλλομένην σχετικὴν συμμετρίαν. "Ολαι αἱ περιφέρειαι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν εύνοηθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπὸ πλευρᾶς φυσικοῦ πλούτου. Ὕπάρχουν δόμως καὶ περιφέρειαι, αἱ ὅποιαι ἀπὸ πλευρᾶς γεωγραφικῆς θέσεως ἀποτελοῦν τοὺς προμαχῶνας ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Αἱ περιφέρειαι αὐταὶ (Ἀνατ. Μακεδονία καὶ Δυτ. Θράκη) κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ὑπέστησαν τρεῖς εἰσβολάς, μὲ ἀναρίθμητα ἀνθρώπινα θύματα καὶ τεραστίας ὄλικάς ζημίας.

Θὰ ἥτο ἐπόμενον οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν αὐτῶν ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα παθήματά των νὰ παρουσιάζουν μειωμένην οἰκονομικὴν δραστηριότητα. Εύτυχῶς τοιοῦτον τι δὲν συμβαίνει, ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ γεωγραφικὴ θέσις των δημιουργεῖ διάφορα προβλήματα, τὰ ὅποια θὰ ἥδυνατο ἡ πολιτεία μὲ δραστικώτερα μέσα νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ. Διὰ νὰ λάβητε δὲ μίαν ἰδέαν τοῦ τι δύναται τὸ κράτος νὰ κάμη θὰ σᾶς ἀναφέρω δύο παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπήν. Καὶ τὰ δύο εἶναι χαρακτηριστικά.

"Ολοι γνωρίζομεν, ὅτι τὸ Δυτικὸν Βερολίνον ἀπέχει 200 περίπου χιλιομετρα ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν. "Οτι ἀποτελεῖ μίαν νησίδα εἰς τὴν καρδιὰν τῆς κομμουνιστικῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἡ μᾶλλον τῆς Ρωσίας, ὅτι τὸ Βερολίνον δὲν εἶναι ὅλοκληρον, ἀλλὰ χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἔτερον ἥμισυ τοῦ Ἀνατολικοῦ Βερολίνου μὲ τὸ τεῖχος τοῦ αἰσχους,— ὅπως ἐπεκράτησε νὰ ἀποκαλῆται — μὲ ἀγκαθωτὸν συρματόπλεγμα καὶ μὲ ἄλλα πάσης φύσεως ἐμπόδια. Καὶ κάθε λίγο καὶ λιγάκι ὑφίσταται τοὺς διαφόρους ψυχολογικοὺς αἰφνιδιασμοὺς ἐκ μέρους τοῦ ἀνατολικοῦ τομέως. Καὶ θὰ περίμενε ὁ καθένας, ὅτι τὸ Δυτικὸν Βερολίνον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως νὰ ἥτο νεκρόν. Καὶ δόμως τὸ Δυτικὸν Βερολίνον εὐημερεῖ καὶ ἡ οἰκονομία του παρουσιάζει τὴν αὐτὴν ἀνθισιν, ὅπως ἡ οἰκονομία τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, καθὼς διεπίστωσα πέρυσι ὅπότε παρέμεινα ἐπὶ τρεῖς μῆνας παραδίδων μαθήματα εἰς τὸ ἐκεῖ τεχν.

Πανεπιστήμιον. Αύτὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν κινήτρων. Καὶ τὸ δεύτερον. "Ἐλλην καπνέμπορος ἐγκατεστημένος προπολεμικῶς εἰς τὴν Δρέσδην μετὰ τὸν πόλεμον ἡθέλησε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ Μόναχον καὶ νὰ ἴδρυσῃ βιομηχανίαν ἐλαφρῶν μεταλλίνων εἰδῶν. Ή Βαυαρικὴ Κυβέρνησις τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι τὸ Μόναχον εἶναι κεκορεσμένον ἀπὸ ἐλαφρὰς βιομηχανίας, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν δύναται νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς μίαν ὥρισμένην ὁρεινὴν περιοχὴν ἀπέχουσαν περὶ τὰ 150 χιλιομετρά ἐκ Μονάχου καὶ ὅπου οἱ κάτοικοι ἀποζοῦν μόνον ἀπὸ τὸν χειμερινὸν τουρισμόν.

Τῷ παρέσχον αἱ ἀρχαὶ ὅλα τὰ μέσα καὶ ὅταν τὸ ἔτος 1951, δύο τρία ἔτη μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐργοστασίου, ἡθέλησα νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ, διεπίστωσα τὴν ἀγάπην τῶν κατοίκων τοῦ γερμανικοῦ χωριοῦ πρὸς τὸν "Ἐλληνα αὐτόν, διότι τοὺς ἔδωσε ἐργασίαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ τὸν ἔθεώρουν εὐεργέτην των. Οὐ "Ἐλλην αὐτὸς ἤρχισε μὲ ἐλαχίστους ἐργάτας καὶ ὅταν τὸν ἐπεσκέφθην ἀπησχόλει πλέον τῶν 250 μὲ προοπτικὴν μεγαλυτέρας αὐξήσεώς των

Καὶ τώρα ἐνδεικτικῶς μόνον θὰ ἀναφέρω μερικὰ κίνητρα καὶ μέσα, μὲ τὰ ὅποια τὸ κράτος δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς περιφερείας. Δύναται νὰ προβῆ εἰς ἐπιχορηγήσεις ὥρισμένων βασικῶν κλάδων, ποὺ συμβάλλουν σοβαρῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιφερείας. Δύναται ἐπίσης νὰ μειώσῃ τοὺς φόρους εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε πολλαὶ ἐπιχειρήσεις νὰ παρακινηθοῦν εἰς τὴν μεταπόιησίν των ἢ εἰς τὴν ἴδρυσιν νέας τοιαύτης εἰς τὴν προσδιωρισμένην περιφέρειαν. Νὰ προβῆ εἰς τὴν διανοιξιν ὄδῶν, διότι δὲν ὑπάρχουν τοιαῦται, εἰς τὴν διεύρυνσιν λιμένων, εἰς τὴν θεμελίωσιν ἀποβαθρῶν, ἀποθηκῶν, εἰς τὴν μείωσιν τῶν μεταφορικῶν, εἰς τὴν ἴδρυσιν τεχνικῶν καὶ οἰκονομικῶν Σχολῶν, εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἀσφαλίστρων διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν ἐκ μέρους τοῦ κράτους (ἐργοδοτικῆς καὶ ἐργατικῆς εἰσφορᾶς), εἰς τὴν διεύρυνσιν τῶν παροχῶν τοῦ τομέως τῆς κοινωνικῆς προνοίας καὶ ὑγιεινῆς. Ἐπίσης τὸ κράτος δύναται διὰ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης νὰ χορηγήσῃ πιστωτικὰς διευκολύνσεις εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνας, αἱ ὅποιαι συμβάλλουν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιφερείας. Ἀκόμη δύναται νὰ ἐγγυηθῇ εἰς ὥρισμένας ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν εὐκαλωτέραν ἔξεύρεσιν κεφαλαίων νὰ ἀναλάβῃ ποσοστὸν τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου. Νὰ διευρύνῃ τὰς ἀρμοδιότητας τῶν προϊσταμένων καὶ διευθυντῶν τῶν τραπεζῶν καὶ νὰ παύσῃ ἢ ἀντίληψις τῶν Βαρώνων τοῦ κέντρου, νὰ θεωροῦν δόλους τοὺς προϊσταμένους περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν ὡς ἀνθρώπους μειωμένης ἀντιλήψεως καὶ

έχοντας ἀνάγκην τῆς ὑπὸ τῶν Βαρώνων τοῦ κέντρου χειραγωγῆσεως. Ἐπίσης τὸ Κράτος διὰ τῶν μέτρων τῆς Ἀγροτικῆς πολιτικῆς δύναται νὰ συμβάλῃ τεραστίως εἰς τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν. Καὶ μόνον ἡ ἀπαρίθμησις αὐτῶν θὰ ἀπήτει χρόνον πολύν. Μεγάλως θὰ ἥδυνατο τὸ κράτος νὰ βοηθήσῃ ἀκόμη τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν καὶ διὰ τῶν δημοσίων παραγγειῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ δίδωνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς περιφερείας.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως, ποὺ ἀφορᾶ καὶ ἐνδιαφέρει ὅλην τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προωθηθῇ ἐφ' ὅσον δὲν δημιουργηθοῦν τὰ ἀντίστοιχα ὅργανα. Ἐν πρώτοις ὁ Νομὸς εἶναι ἥδη ξεπερασμένος, ἐφ' ὅσον δὲν συμπίπτει οὗτος μὲ τὰ πραγματικὰ ὅρια τῆς περιφερείας, ὅπως τὴν προσδιωρίσαμεν ἥδη. Ἰσως καὶ ἡ λέξις περιφέρεια δημιουργεῖ σύγχυσιν, λόγω τοῦ ὅτι καὶ αὕτη χρησιμοποιεῖται ως διοικητικὴ ὑποδιαιρεσις τοῦ Νομοῦ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ λέξις περιοχῆς. Πάντως ἥδη καλῶς ἡ κακῶς ἐπεκράτησε ὁ ὄρος περιφέρεια καὶ πρέπει νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμεν ὑπὸ τὴν δευτέραν εὔρυτέραν του ἔννοιαν.

Ἡ διαίρεσις τῆς χώρας εἰς εύρυτέρας περιοχάς, διαμερίσματα ἡ περιφερείας πρέπει νὰ γίνη, βάσει τῶν νέων δεδομένων καὶ μὲ προοπτικὴν τὴν ταχεῖαν καὶ σύντομον ἀνάπτυξιν. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον ἡ διοικητικὴ αὐτονομία καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀποκέντρωσις. "Οπου καὶ ἀν ρίξη κανεὶς ἐν βλέμμα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μικρότερα κράτη, ὅπως εἶναι ἡ Ἐλβετία, ἡ ὁποία δὲν ὑπερβαίνει εἰς ἔκτασιν τὴν Πελοπόννησον, θὰ διαπιστώσῃ πλήρη διοικητικὴν αὐτοτέλειαν τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ δοθῇ νέα πνοή καὶ νέα ζωὴ εἰς τὰς πέραν τῆς Πρωτευούσης πάσης φύσεως ὑπηρεσίας καὶ ὅργανισμούς. Ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ δοθῇ ζωὴ καὶ πνοὴ εἰς τὰς πέραν τῆς Πρωτευούσης περιοχάς.

Ἡ Ἑλλὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα. Ὁρθότερον θὰ ἦτο, ἀν ἐλέγαμεν ὅτι τὸ λεκανοπέδιον Ἀττικῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν E.O.K., διότι ἡ ὑπόλοιπος Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς εἰσόδου της εἰς τὴν E.O.K., δὲν ἐγνώρισεν παρὰ τὴν ἀφαίμαξιν τῶν πληθυσμῶν της διὰ τῆς μεταναστεύσεως. Τὸ δημιουργηθὲν πλέγμα τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν Βαρώνων τῆς διοικητικῆς, τραπεζικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας τῆς Πρωτευούσης καὶ ἄλλων τινῶν στρωμάτων ἀποζώντων ἐμμέσως καὶ ἀμέσως ἀπὸ αὐτοὺς καταπνίγει πᾶσαν προσπάθειαν

έξυγιάνσεως. Είδατε τὴν παθητικὴν ἀντίδρασιν, ποὺ προβάλλουν οἱ βιομήχανοι τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συμμετοχὴν τῶν εἰς τὴν ἔκθεσιν Θεσ)νίκης. Χιλιάδες ξένοι συμμετέχουν, ἀλλ' ὅχι αὐτοί, διότι κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἶναι μειωτικὸν δι' αὐτοὺς νὰ συμμετέχουν εἰς ἐπαρχιακὴν ἔκθεσιν, διότι ὅπως πᾶς μὴ Ἀθηναῖος ἔτσι καὶ πᾶσα ἐκδήλωσις ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἀσήμαντος. Ἡρακλεῖς δὲν ἐμφανίζονται πάντοτε, ἡ δὲ ἑκάστοτε πολιτικὴ ἥγεσία παρ' ὅλας τὰς καλάς πρόθεσεις τῆς καθίσταται ὅργανόν των.

Ἡ δὴ ἀνάπτυξις τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς δὲν ὀφείλεται εἰς τοὺς γνωστοὺς οἰκονομικούς λόγους, ποὺ προσδιορίζουν καὶ ἐπιβάλλουν μίαν περιοχὴν ἔναντι ἄλλων. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος ἡ ἀνάπτυξις τῶν λόγων αὐτῶν. Τοῦτο μόνον προσθέτω, ὅτι οἱ λόγοι τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν βιομηχανιῶν καὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πρωτευούσης ἥσαν ἀπόλυτα ἔξωοικονομικοί. Τώρα πλέον δευτερογενῶς ἐδημιουργήθησαν παράγοντες χωρὶς νὰ παύσουν οἱ πρωτογενῶς ἐπιδράσαντες νὰ συμβάλουν πρὸς τοῦτο, οἱ ὅποιοι ὡς μαγνήτης ἔλκουν ἀπὸ δλας τὰς γωνίας τῆς Ἑλλάδος πᾶσαν ιδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐπιχειρηματικότητα καὶ πᾶσαν ἀποταμίευσιν καὶ ἐπένδυσιν καὶ ἐν γένει πᾶσαν οἰκονομικὴν ἴκμαδα εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς καὶ καταδικάζουν τὴν ὑπόλοιπον χώραν εἰς οἰκονομικὸν μαρασμὸν καὶ ἀσφαλῆ κατάπτωσιν.

Αἱ συνέπειαι αὐτῆς τῆς νοοτροπίας εἶναι γνωσταί, ὡστε οὐδεμίᾳ σοβαρὰ ἐπιχείρησις δύναται νὰ ἐγκατασταθῇ πέραν τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς. Ἐξ αἰτίας τῶν ίδιων λόγων ὑποχωρεῖ ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότης εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς χώρας καὶ οὕτω μένει ἀναξιοποίητος πολύτιμος χῶρος, μειοῦται ἡ ἀξία τοῦ ἥδη ἐγκατεστημένου εἰς διαφόρους περιοχὰς παγίου κεφαλαίου, περιορίζονται αἱ δυνατότητες ἀξιοποιήσεως πόρων, ἀπασχολήσεως τῶν ἀτόμων καὶ αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος.

Ἡδη συνέπειά τῆς συσσωρευτικῆς διαδικασίας τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν δυσμενῶν «ὅρων ἐμπορίου», οἱ ὅποιοι ἐδημιουργήθησαν εἰς βάρος τῶν πασχουσῶν πέραν τοῦ λεκανοπεδίου περιοχῶν κατέλαβε τὸ λεκανοπέδιον προνομιούχον καὶ μονοπωλιακὴν θέσιν ἔναντι δῆλης τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἐφ' ὅσον ὅλοι οἱ εὔνοϊκοὶ παράγοντες δροῦν ὑπὲρ τοῦ λεκανοπεδίου πλέον οἱ δὲ δυσμενεῖς εἰς βάρος τῶν λοιπῶν περιοχῶν ἀντιλαμβάνεσθε πόσον δύσκολος εἶναι ἡ προσπάθεια ἀποκαταστάσεως κάποιας ἵσορροπίας καὶ πόσον σκληρὰ ἀντιδροῦν

τὰ μονοπάλια, δταν πρόκειται νὰ χάσουν καὶ ἐλάχιστον ποσοστὸν τῆς πλεονεκτικῆς των θέσεως, ἔστω καὶ ἀν μακροχρονίως δὲν πρόκειται νὰ περισωθοῦν καὶ αὐτά.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀδιεξόδου, εἰς τὸ ὅποῖον ἔχουν περιαχθῆ αἱ διάφοροι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ ἀναταραχή, ποὺ παρετηρήθη εἰς μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Ἑλλαδος (συλλαλητήριον, κλείσιμον καταστημάτων, διαμαρτυρίαι, ἐπιτροπαὶ ἀγῶνος κλπ.), δταν ἐπρόκειτο νὰ μετασταθμεύσῃ μικρὰ στρατιωτικὴ μονὰς (λόχος) εἰς ἄλλην μικρὰν πόλιν. Τοῦτο δὲ διότι ὁ πληθυσμὸς τῆς μικρᾶς πόλεως ἀπέζη ἐμμέσως ἐκ τοῦ δτι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τῆς μονάδος διέθετον τὰς μικράς των οἰκονομίας εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν πόλιν. Ἀντιλαμβάνεσθε τί θὰ ἐγένετο, ἀν ἀντὶ τοῦ λόχου ἐστάθμευεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἕνα σύνταγμα.

Ἄλλα αὐτό, ποὺ ἐκ πείρας ἐγνώρισε ἡ μικρὰ ἐπαρχιακὴ πόλις, τὸ γνωρίζει ἥδη τὸ κλεινὸν ἀστυ ἐξ ἀπαλῶν ὄνυχων, ἀπὸ τὰς ἡμέρας ἀκόμη, ποὺ προσεπάθει ἀπὸ μικρὸ χωρὶδ νὰ γίνη πόλις καὶ Πρωτεύουσα. Τὸ ἐγνώριζε ἥδη ἀπὸ τότε καὶ τὸ ἐφήρμοσε μὲ σύστημα καὶ μὲ πρόγραμμα. Τὸ πᾶν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, τίποτε εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ ἐφηρμόσθη καὶ ἐφαρμόζεται τοῦτο μὲ τοιαύτην ἐπιτηδειότητα, ὡστε οἱ μὲν τοῦ λεκανοπεδίου νὰ νομίζουν δτι ἔχουν ἥδη ἐκ γενετῆς τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ ἔχουν κληρονομήσει τὴν σοφίαν τοῦ Πλάτωνος, εἰς δὲ τοὺς πέραν τοῦ λεκανοπεδίου "Ἐλληνας νὰ ὑποθάλλουν τὴν ἰδέαν δτι εἶναι "Ἐλληνες περιωρισμένης ἀντιλήψεως καὶ ἐπομένως ἔχουν ἀνάγκην τῶν σοφῶν συμβουλῶν των καὶ τῆς χειραγωγήσεως των.

Εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς συνεκεντρώθησαν ὅλαι αἱ κρατικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ ὅλαι αἱ ὑπὸ διάφορα νομικὰ σχήματα ἴδρυθεῖσαι καὶ ἴδρυσμεναι τοιαῦται. Αἱ δαπάναι, ποὺ πραγματοποιοῦν αἱ ἀναρίθμητοι αὐταὶ ὑπηρεσίαι καὶ ὁργανισμοὶ μὲ τοὺς καλοαμειβομένους ὑπαλλήλους τῶν ἀντιστοιχοῦν πρὸς πολλὰς χιλιάδας λόχων καὶ συνταγμάτων τῆς μικρᾶς ἐπαρχιακῆς πόλεως. Τώρα ἀντιλαμβάνεσθε διατὶ κατὰ τὴν διαρρεύσασαν δεκαετίαν 1951-1961 μετεκινήθησαν τόσαι ἐκατοντάδες χιλιάδες ἀτομα πρὸς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀτομα αὐτὰ θὰ ἔξεύρισκον ἀπασχόλησιν εἰς τὴν περιοχὴν των, ἀν πράγματι ἥδυνατο τὸ κράτος νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Βαρώνων.

Καὶ ἔρωτῶ: Τίνα λόγον ἔχουν ὁ Ὁργανισμὸς Καπνοῦ, ἡ Διοίκησις τοῦ I.K.A., ὁ Ὁργανισμὸς Γεωργικῶν Ἀσφαλίσεων,

ή 'Αγροτική Τράπεζα, ο "Αρειος Πάγος, τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, η 'Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή, η ἀνωτάτη Διοίκησις Χωροφυλακῆς, η Κ.Υ.Δ.Ε.Π. η Σ.Ε.Κ.Ε. καὶ πλεῖσται ὅσαι ἄλλαι ἐκατοντάδες ὑπηρεσιῶν καὶ ὄργανισμῶν, αἱ ὅποιαι χωρὶς κανέναν λόγον ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν; Σκεφθεῖτε ὅτι μόνον οἱ ἀσφαλιστικοὶ ὄργανισμοὶ τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας ὑπερβαίνουν τοὺς 150 καὶ ὅλοι ἔχουν τὴν ἕδραν τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὡς εἶναι ἐπόμενον ἐπενδύουν καὶ τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα περισσεύματά των, ποὺ προέρχονται ἀπὸ ὅλας τὰς γωνίας τῆς χώρας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οὕτω δξύνουν ἔτι περισσότερον τὴν ἀνισόρροπον ἀνάπτυξιν.

Σήμερον αἱ τηλεπικοινωνίαι εἶναι τόσον ἀνεπτυγμέναι, ὡστε δι' αὐτῶν νὰ ἐπιλύωνται ὅλα τὰ ζητήματα ἀνευ προσωπικῆς ἐπαφῆς. Εἰς ὅλους μας εἶναι γνωστόν, ὅτι ὅχι μόνον εἰς τὰ μικρὰ κράτη, δπως ἡ Ὀλλανδία τὸ Βέλγιον, η Ἐλβετία, εἶναι διεσπαρμέναι αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι — μηδὲ τῶν Ὑπουργείων ἐξαιρουμένων — καὶ αἱ πάσης φύσεως κρατικοὶ καὶ ἡμικρατικοὶ ὄργανισμοὶ εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ἐπικρατείας τῶν μὲ προτίμησιν τὰς καθυστερημένας τοιαύτας, ἀλλὰ καὶ κράτη μεγάλα κάμουν τὸ ἴδιον. Σήμερον ο "Αρειος Πάγος εἰς τὴν Γερμανίαν εἶναι εἰς τὴν Καρλσρούην, πόλιν οὐχὶ ἀνω τῶν 200.000 κατοίκων, ἐνῶ προπολεμικῶς ἥτο εἰς τὴν Λειψίαν, τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἥτο καὶ προπολεμικῶς καὶ σήμερον εἰς τὸ Μόναχον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ ὅλας τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ὄργανισμούς εἰς τὰς ξένας χώρας. Τώρα ἀντιλαμβάνεσθε πόσην τόνωσιν θὰ ἔδιδεν εἰς μίαν φθίνουσαν ἐπαρχιακὴν πόλιν ἢ ἐγκατάστασις μιᾶς ὑπηρεσίας, δπως π.χ. τοῦ Ὁργανισμοῦ Καπνοῦ, τῆς Σ.Ε.Κ.Ε ἢ τῆς διοικήσεως τοῦ I.K.A, μὲ τὰς ἐκατοντάδας τῶν ὑπαλλήλων της; 'Αλλ' ἥδη πολλοὶ ἔξ ὑμῶν θὰ διαλογίζονται: Εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν αὐτά; 'Αλλὰ μόνον ο διαλογισμὸς αὐτὸς προδίδει ὑποτέλειαν καὶ ἔλλειψιν ἀντιδράσεως.

Κατόπιν θὰ ἥδυνατο ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μετακίνησιν διαφόρων βιομηχανιῶν εἰς πρὸς τοῦτο ἐνδεδειγμένας περιοχάς. Τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας εἶναι γνωστόν. Ἐπίσης θὰ ἐπρεπε νὰ προωθήσῃ τὸν μονοτεμαχισμὸν καὶ νὰ ἔξυγιάνη τὸ γεωργικὸν καθεστώς τῆς ὑπαίθρου. 'Αρκεταὶ βιομηχανίαι δὲν ἔχουν κανένα λόγον νὰ εύρισκωνται εἰς Ἀθήνας καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ μετακινηθοῦν, ἀν βοηθήσῃ ἡ Κυβέρνησις.

Εἶναι αὐτονόητος ἡ συνέπεια τῆς ἐργμάσεως τῶν ἀκριτικῶν περιοχῶν. "Ολοι αἰσθανόμεθα τὸν κίνδυνον. Πολὺ φοβοῦ-

μαι, δτι εἰς τὸ τέλος ἡ ἐρήμωσις τῆς πέραν τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς Ἐλλάδος, ἀν δὲν ἀντιδράσουν δι' ὅλων τῶν μέσων οἱ πέραν τοῦ λεκανοπεδίου οἰκοῦντες Ἐλληνες, θὰ ὀδηγγήσῃ εἰς τὴν κατάπτωσιν καὶ τῆς Μέσης καὶ τῆς Κάτω Ἐλλάδος καὶ εἰς τὸ τέλος καὶ αὐτοῦ τοῦ λεκανοπεδίου.

Διὰ τῆς ἀνισορρόπου αὐτῆς ἀναπτύξεως ἔξουδετεροῦνται καὶ αὐτὰ τὰ κίνητρα ἀκόμη, ὁσονδήποτε ἐλκυστικὰ καὶ ἀν εἶναι, ὀξύνεται τὸ αἰσθημα τῆς ἀνισότητος, διασπᾶται ἡ ἔθνικὴ ψυχή, ἐκτρέφεται τὸ μῆσος ἐναντίον τῶν προνομοιούχων, καὶ διασπείρεται ἡ ἀπροθυμία διὰ κοινοὺς ἀγῶνας καὶ διέπερ τὸ χειρότερον ὁ λαὸς ἔξευρίσκει ὡς μόνην διέξοδον ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον, ποὺ τοῦ ἐδημιουργήθη τὴν «φυγὴν».

Ἄπὸ ὅλους μας καὶ ἴδιως ἀπὸ σᾶς τοὺς νέους ἔξαρτᾶται νὰ σταματήσητε αὐτὴν τὴν διαρροὴν καὶ ἀν ἡ ἀπόφασίς σας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐλλάδος συγκλονίσῃ ψυχὰς καὶ σώματα, τότε νὰ εἰσθε βέβαιοι δτι θὰ γίνη τὸ θαῦμα τῆς σχετικῶς συμμετρικὰ ἀνεπτυγμένης Ἐλλάδος ὅπότε σὲ κάθε Ἐλληνόπουλο, σὲ ὅποιαδήποτε περιοχὴ τῆς Ἐλλάδος καὶ ἀν γεννήθηκε θὰ ὑπάρξουν αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν οἰκονομικὴν του πρόοδον καὶ κοινωνικὴν του ἔξελιξιν.